

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Första Kammaren. N:o 28.

Lördagen den 17 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet grefve *Ehrensward* aflämnade Kungl. Maj:ts nedan-
nämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående försäljning till Landskrona stad af två kronan
tillhöriga områden; och

2:o) angående upplåtande till vetenskapsakademien af ett till
lägenheten Lilla Freskati å Kungl. Djurgården hörande område.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran
bevillningsutskottets den 15 i denna månad bordlagda betänkande
n:o 17 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts samma dag
bordlagda utlåtande n:o 8.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets
den 2 och 8 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 6, angående
regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, om-
fattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkten 1.

Mom. a)–f).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Mom. g).

Lades till handlingarna.

Punkterna 2–4.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Första Kammarens Prot. 1909. N:o 28.

Punkten 5.

*Anslag till
undervisnings-
verk för sjö-
försvaret.*

Mom. a)–c).

Under återopande af statsrådsprotokollet öfver sjöförsvarsärenden den 14 januari 1909 hade Kungl. Maj:t uti statsverkspropositionen under femte hufvudtiteln, punkten 4, föreslagit Riksdagen, bland annat,

dels att i riksstaten för år 1910 höja reservationsanslaget till sjökrigshögskolan från 22,350 kronor med 4,875 kronor till 27,225 kronor,

dels att, med godkännande af föreslagen omorganisation af sjökrigsskolan, i riksstaten för år 1910 såsom reservationsanslag till sjökrigsskolan, i enlighet med en vid återopade statsrådsprotokollet såsom bilaga n:o 7 fogad stat, anvisa ett belopp af 46,617 kronor, hvilket öfverstege det i riksstaten för år 1909 uppförda anslaget till sjökrigsskolan med 352 kronor,

dels ock att, med godkännande af stat för skeppsgosseskolan af den lydelse, bilagan n:o 8 vid nämnda protokoll utvisade, i riksstaten för år 1910 höja anslaget till skeppsgosseskolan från 22,970 kronor med 3,200 kronor till 26,170 kronor.

Utskottet hade i de föredragna momenten på anförda grunder hemställt, att Riksdagen måtte

a) i riksstaten för år 1910 höja reservationsanslaget till sjökrigshögskolan från 22,350 kronor till 27,225 kronor eller med 4,875 kronor;

b) med godkännande af den föreslagna omorganisationen af sjökrigsskolan, i riksstaten för år 1910 såsom reservationsanslag till sjökrigsskolan, i enlighet med en vid utskottets utlåtande såsom bil. c fogad stat, anvisa ett belopp af 45,617 kronor, hvilket med 648 kronor understege det i riksstaten för år 1909 uppförda anslaget till sjökrigsskolan samt

c) med godkännande af stat för skeppsgosseskolan af den lydelse, bilagan n:o 8 vid nämnda protokoll utvisade, i riksstaten för år 1910 höja anslaget till skeppsgosseskolan från 22,970 kronor till 26,170 kronor eller med 3,200 kronor.

Herr Ericsson: De sakkunniga, som haft denna fråga om hand, hafva tillstyrkt, att sjökrigsskolans elever skulle i likhet med hvad fallet är i afseende å officersaspiranter inom armén blifva inkasernerade. Kungl. Maj:t har af lätt insedda skäl, ekonomiska hänsyn, icke upptagit denna fråga, och utskottet har om densamma yttrat, att »ehuru en dylik inkasernerung såväl ur disciplinär som andra synpunkter torde hafva sin gifna betydelse, har utskottet» etc. Jag ber endast att med några ord få understryka den enligt min mening stora betydelse, som denna kaserneringsfråga har.

Man har med eller utan skäl inom pressen klagat öfver, att disciplinen inom flottan understundom skulle lämna något öfrigt att

önska. Men skall man kunna vinna en god disciplin inom ett vapen, tror jag, att första villkoret är, att de unga officersämnenas uppfostran sker under sträng disciplin, och skall en sådan uppfostran kunna äga rum, måste den enligt min och mångas erfarenhet ske under kasernerings. Detta har erkänts inom vår armé och inom alla andra arméer och torde nog äfven gälla i lika hög grad i fråga om flottan.

*Anslag till
undervisnings-
verk för sjö-
förevaret.
(Forts.)*

Men frågan har äfven en annan betydelse, ty om dessa ynglingar, som skola utbildas till officerare inom flottan, skola, när de komma upp till Stockholm för att avsluta sista delen af sin kurs, inackorderas här och endast under sina öfningar och lektioner vistas inom sjökrigsskolan, medför en dylik inackordering tvenne olägenheter: den ena, att det för föräldrar och målsmän ställer sig betydligt dyrare att hålla dessa unga uppe vid sjökrigsskolan, och den andra, att för dessa ungdomar, hvilka efter undergången studentexamen och andra öfningar komma upp till hufvudstaden, erbjuda sig åtskilliga frestelser att icke så uteslutande ägna sig åt studierna, som önskligt vore. Då jag har fullkomligt klart för mig, att denna inkaserneringsfråga för flottan har den allra största betydelse, har jag önskat framhålla detta. Jag ber att i sammanhang härmed äfven få uttala ett annat önskemål, hvilket, då denna fråga framdeles kommer under behandling, bör tagas i öfvervägande.

Herrarna veta allesammans, att för 50 år sedan uppfostrades både landt- och sjöofficersämnen till sammans å Karlberg och utgingo efter avslutade kurser åt de skilda vapenslagen. Så har emellertid icke varit förhållandet under de senare årtiondena, och jag vågar påstå, att därigenom åstadkommits icke nytta utan snarare skada. De båda vapnen hafva i afseende å officerskårernas kännedom om hvarandra stått jämförelsevis främmande till hvarandra, och jag tror, att, när nu frågan om krigsskolans förläggning och omorganisation inom kort torde kunna beräknas komma under behandling, i samband därmed också frågan om sjökrigsskolans förläggning borde tagas i öfvervägande, så att de båda skolorna kunde sammanföras inom ett och samma förläggningsområde, ty det saknar förvisso icke sin stora betydelse, att dessa ynglingar under den tid, då fasta vänskapsband ofta knytas, få fostras till sammans, jag tror, att det för båda vapnen, för såväl armén som flottan, skulle hafva en stor betydelse och vara till stor fördel.

Jag har intet yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i de föreliggande momenten hemställt.

Mom. d).

Lades till handlingarna.

Punkterna 6—10.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
nyanskaffning
af krigsfartygs-
materiel.*

Punkten 11.

Under punkten 9 af förevarande hufvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1910 ett anslag af 4,456,000 kronor.

Utskottet hade på angifna skäl hemställt, att Riksdagen måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1910 ett anslag af 3,656,000 kronor.

Reservation hade afgifvits af herrar *A. G. L. Billing* och *T. Odelberg*, grefve *P. O. L. Klingspor*, friherrarne *H. C. Falkenberg* och *J. T. Gripenstedt*, herrar *P. Paulson*, *I. Wijk* och *P. Sörensson*, grefve *C. O. Tuube*, friherre *J. G. Beck-Friis* och herr *H. G. W. Wrangel*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte till nyanskaffning af krigsfartygsmateriel bevilja på extra stat för år 1910 ett anslag af 4,456,000 kronor.

Herr Wrangel: Herr talman, mina herrar! Det är dess bättre icke behöfligt att inför denna kammare framlägga några bevis på sjövapnets utomordentliga betydelse. Ingen af Riksdagens Första Kammares herrar ledamöter torde hysa någon tvekan om att vår neutralitet, för att begagna 1882 års parlamentariska försvarskommittés ord, »icke skulle kunna upprätthållas ens till skenet», ifall vi icke ägde en duglig flotta. Och det torde desslikes stå klart för oss alla, att försvaret af vårt land gentemot en stat, som förfogar öfver en öfvermäktig armé, skulle vara hopplöst, därest fienden också fullkomligt och oinskränkt behärskade det haf, som omgifver vårt land, med alla dess tallösa anfalls- och förbindelsevägar, och detta icke minst därför, att om fienden ägde ett sådant herravälde och vi icke kunde uppträda störande mot hans operationer till sjös, ägde han ju full frihet att utan risk samt för huru lång tid som helst afskära alla våra sjöförbindelser med utlandet, hvilket för vårt land vore liktydigt med ekonomisk ruin. Att uppfattningen i dessa stycken här är fullkomligt bestämd och orygglig, därom synes mig särskildt 1899 års riksdagsbeslut beträffande femte hufvudtiteln bära ett ojäfaktigt vittnesbörd.

Men om det sålunda är öfverflödigt att här vidare orda om sjövapnets betydelse, kan jag dock icke undgå att finna, att det är på tiden, att särskild uppmärksamhet änyo ägnas åt frågan om vårt sjöförsvars förmåga att fylla de stora fordringar, som landet måste ställa på detsamma, och detta äfven utanför det område, till hvilket denna fråga har blifvit hänvisad, det vill säga för att begagna ett uttryck af en ärad ledamot på Bohuslänsbanken, till de mångåriga kommittéarbetenas öofverskådliga fält. Jag anser nämligen, såsom jag vid remissdebatten tog mig friheten uttala, att detta hänskjutande redan vållat ett afbrott i vår flottas utveckling, hvilket i viss mån måste ingifva farhågor beträffande vårt lands framtida säkerhet, och jag hyser den bestämda uppfattningen, att det är nöd-

vändigt, såvida denna säkerhet ej skall äfventyras, att snarast möjligt vidtaga åtgärder för att icke utvecklingen ännu mera måtte fördröjas.

*Anslag till
nyanskaffning
af krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

Det är allmänt känt, att efter det senaste kriget i fjärran östern, kriget mellan Ryssland och Japan, nästan alla mariner af någon betydelse undergått en storartad utveckling. Man skulle nu kunna säga, att detta icke gäller vår östra granne, och till en viss grad är det ju så; men jag vill dock fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att sedan 1905 ryska östersjöflottan ökats med ej mindre än 84 jagare, andra fartyg oräknade. Och då härtill kommer, att förhållandena på den skandinaviska halfön efter nämnda år äro helt annorlunda och sådana, att vi vid försvaret af rikets västra kust icke längre ha att räkna på något understöd, såsom vi förut hade, torde man nödgas medgifva, att vår flottas behof af förstärkning är större efter 1905, än hvad det varit under åren närmast förut. Nu vill jag villigt erkänna, att äfven under de senaste 4 åren vårt sjöförsvaret i många afseenden gått framåt; officerskåren och de civilmilitära kårerna, underofficerskåren såväl som sjömanskåren hafva betydligt ökat och jämväl fått sina lönevillkor väsentligen förbättrade. De värnpliktigas öfningar hafva blifvit ofantligt utsträckta och flottans öfningar öfver hufvud taget i ganska hög grad förbättrade, hvarigenom också, kan man säga, vårt krigsberedskap blifvit höjdt. Men det är icke lika väl bestämdt i fråga om materielen. Byggandet af pansarfartyg har ju alldeles upphört och anslagen till fartygsmateriel öfver hufvud taget så småningom sjunkit. I år äskar Kungl. Maj:t för nyanskaffning af fartyg en summa af 4,456,000 kronor. Statsutskottet vill nedsätta denna summa med ej mindre än 800,000 kronor eller således till 3,656,000 kronor. Häremot ha dock icke färre än 11 af utskottets ledamöter reserverat sig, och jag vågar hysa den förhoppningen, att reservationen skall afgå med seger.

Då den fartygsbyggnad, som enligt utskottets åsikt bör tills vidare uppskjutas, på det att nämnda 800,000 kronor måtte kunna inbesparas på 1910 års stat, rör sig om en typ, hvilken Kungl. Maj:t ansett böra behandlas såsom hemlig, kan jag här icke framlägga några speciella skäl för beviljande af detta anslag, änskönt jag hyser den bestämda meningen, att denna fartygstyp är för oss högst angelägen. Men det synes mig, att tillräckligt kraftiga skäl af allmängiltig natur här föreligga för beviljande af medel till det af Kungl. Maj:t äskade anslag, skäl så kraftiga till och med, att en minskning af den af Kungl. Maj:t begärda summan för nyanskaffning af fartygsmateriel skulle vara liktydig med en försämring af vår stridsfartygsmateriel.

För att få en klar uppfattning af denna sak torde det vara tillräckligt att taga i betraktande dels kostnaden af hela flottans fartygsmateriel, dels också den tid, under hvilken stridsfartygen kunde anses vara tjänstdukliga, eller med andra ord deras lifslängd. Hvad kostnaden för flottans fartygsmateriel beträffar, kan denna uppskattas till omkring 120 miljoner kronor. Om fartygens lifslängd

*Anslag till
nyanskaffning
af krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

hyser man ju på olika håll olika meningar. I Tyskland har man genom den senaste flottlagen bestämdt fastställt, att slagskeppen och kryssarna skola ersättas efter en tid af 20 år och att torpedfartygen, motsvarande våra jagare och torpedbåtar samt undervattensbåtar, skola ersättas efter 12 års tid. I England har man visserligen icke någon motsvarande lag, men i praktiken följer man där Tysklands exempel eller kanske rent af föregår Tyskland, på sätt bland annat framgår däraf, att utaf engelska flottans 58 slagskepp förekommer ej mera än ett enda, som är äldre än 16 år. Chefen för marinstabens här uttalat såsom sin åsikt, att en tid af 20 år är den längsta, under hvilken våra pansarbåtar skulle kunna anses tillhöra första linjen; de skulle sedermera under påföljande 10 år tjänstgöra i andra linjen, d. v. s. för lokalförsvaret. Hvad torpedbåtarna vidkommer, få vi räkna allra högt 20 år, om de skola med någon fördel kunna uppträda. Om man således skulle kunna såsom ett medeltal hos oss antaga fartygens lifslängd till 25 år eller den tid, under hvilken de utan alltför stor olägenhet skulle kunna tjänstgöra, är det ju klart, att för att flottans fartygsmateriel icke skall försämrans, måste den årligen ersättas med minst ¹/₂₅ eller, om denna materiel nu anses värd 120 miljoner, med 4,800,000 kronor årligen.

Nu har marinförvaltningen hos Kungl. Maj:t gjort hemställa om äskande af en summa af 4,831,000 kronor för nyanskaffning af fartygsmateriel, men Kungl. Maj:t har i betraktande af den ansträngda budgeten sänkt denna summa, så att af Riksdagen äskats icke fullt 4 ¹/₂ miljoner kronor. Denna summa är ju, redan den, något lägre än hvad som oundgängligen erfordras för att materielens krigsvärde skall kunna vidmakthållas; men om nu ytterligare 800,000 kronor skola afprutas, inträder ju uppenbarligen här en försämring. Att Riksdagen skulle vilja påtaga sig ansvaret för en dylik åtgärd har jag svårt att fatta, änskönt jag nogsammt inser, att alla besparingar, som äro möjliga att utan allför stora olägenheter göra i 1910 års stat, också måste göras. Man får väl därför antaga, att statsutskottet haft andra skäl för sin afprutning. För så vidt jag kunnat finna, har man dock icke kunnat frambära mera än ett enda dylikt skäl af någon reellare innebörd, och detta skulle vara, att personaltillgången icke medgifve användande af flera fartyg. Enligt de upplysningar jag inhämtat beräknar man emellertid, att hela underofficerskåren, de nya 60 lönerna inberäknade, skall vara fulltalig nästa år, att samtliga underofficerskorporalsplatserna, hvilka också komma att ökas genom denna Riksdags beslut, skola kunna besättas under loppet af nästa år, men att möjligen någon brist då ännu skall förefinnas inom de öfriga lönestaterna. Jag vill emellertid här särskildt framhålla, att vakansantalet inom sjömanskåren under de sista åren i ofantligt hög grad minskats. Den 31 mars 1908 var vakansernas antal där 1,188, under det att den 31 mars i år antalet vakanser endast utgjorde 558. Sålunda har vakansantalet under loppet af ett år minskats med icke färre än 630 nummer. Då nu de kontingenter, som årligen utkomma eller karlskrifvas,

som det heter, från skeppsgossekåren, äro större, än hvad de voro förr, och då vidare anställningstidens längd är större, än hvad den var förr, samt sålunda afgangen och rekryteringsbehovet äro mindre, synes det mig, att all sanolikhet talar för, att äfven dessa nu vakanta 558 nummer skola kunna fyllas nästa år eller åtminstone år 1911; och de fartyg, för hvilka innevarande års Riksdag beviljar medel, kunna ej blifva färdiga förrän år 1911 eller måhända år 1912.

*Anslag till
nyanskaffning
af krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

Hvad som emellertid kanske skulle ingifva de största betänkligheterna härvidlag är, att personalbristen inom officerskåren är så stor. Den uppgår för närvarande till något mer än 24 procent af mobiliseringsbehovet, och det fastän detta behof i jämförelse med beräkningarna inom andra mariner är lågt tilltaget. Härvid är emellertid att märka, att åtgärder äro sedan flera år vidtagna, för att dessa vakanser snarast möjligt skola kunna fyllas, i det att klasserna inom sjökrigsskolan äro betydligt större, än hvad de voro förr. Och vidare har tillkommit det förhållandet, att afgangen från flottans officerskår under de närmaste åren är högst ovanligt liten. Den beräknade afgangen är i år tror jag lika med noll. Ja, det kan ju hända, att någon dör eller tager afsked. Nästa år är det fyra eller fem, som afgå, år 1911 två eller något sådant och år 1912 likaledes ett fåtal. Under sådana omständigheter kan man hysa berättigad förhoppning, att vakanserna inom officerskåren skola komma att fyllas under loppet af ganska få år; och när sedermera den nya organisationen för sjökrigsskolan kommer att verka, blifva förhållandena där så elastiska, att säkerligen antalet officerare i verkligheten skall kunna, åtminstone vida lättare än förr, afpassas efter förhållandenas kraf.

Jag kan därför för min del icke inse, att personalbristen, som är mindre nu, än hvad den har varit kanske på tjugo år, skall kunna utgöra något skäl för afprutning å det af Kungl. Maj:t äskade anslag till fartygsmateriel. Under nuvarande förhållanden, då man så mycket talar om den inom landet rådande arbetslösheten och om statens skyldighet att träda hjälpende emellan, synas väl tvärtom föreligga särskilda skäl för att arbetet på våra skeppsvarf och i våra kanonverkstäder ej alltför mycket inskränkes.

Jag har som sagdt redan tidigare dristat uttala ett djupt beklagande öfver att byggandet af pansarfartyg inom vårt land helt och hållet afstannat; jag har sökt klargöra, hvilka svåra olägenheter och vådor häraf kunna uppstå, och jag kan därför icke vid detta tillfälle underlåta att gifva uttryck åt en lifig förhoppning, att försvarskommittén på grund af sakens ofantliga betydelse för hela vårt land måtte snarast möjligt gifva regeringen besked om sin ställning till frågan om vår pansarfartygstyp, helst denna fråga, under förutsättning att vår flottas stridsvärde skall kunna vidmakthållas, bör få afgöras alldeles fristående från den stora försvarsplanen.

Då regeringen till följd af frågans hänskjutning till försvarskommittén icke ansett sig under de senaste åren kunna äska medel

*Anslag till
nyanskaffning
af krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

till nybyggnad af pansarfartyg, har den emellertid upprepade gånger betonat, att nybyggnad af öfriga för vår flottas behöfliga fartyg bör så mycket mer påskyndas. Men om nu också denna nybyggnad skall inskränkas, då är förvisso fara å färde.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Fränckel: Då jag i denna fråga tillhört utskottets majoritet, skall jag taga mig friheten att anföra de skäl, på hvilka jag stödt min uppfattning. Men innan jag gör det, kan jag icke underlåta att något besvara den siste högt ärade talarens yttrande, med kännedom om det varma intresse han måste hysa för flottan och dess utveckling. Jag kan icke förklara första afdelningen i hans yttrande, där han liksom ville fästa Första Kammarens uppmärksamhet på, huru viktigt sjöförsvaret är för hela landet och icke minst för denna kammare — jag kan icke förklara den af annat skäl, än att han ännu är tämligen nykommen i kammaren. Men jag tror ändå, att det vore orättvist, om man på något sätt skulle däraf vilja draga den slutsats, att icke denna kammare liksom vi alla under många år just hyst det största intresse för flottans utveckling, då vi alla liksom han veta, hvad den betyder för hela vårt land.

Den förre talaren sade, att det var nödvändigt för landets försvar, att man i denna fråga icke underlåte att se till flottans behof, men han tillade icke: att se till flottans behof, *så långt detta är möjligt*. Han klagade öfver, att vissa frågor här blifvit uppskjutna på grund af kommittéer. Men, mina herrar, Riksdagen hyste redan då den uppfattningen, att med det intresse, som förefanns för att utveckla vårt försvar och därmed häfda vår själfständighet, det vore viktigt, att vi lämpade anslagen till vårt försvar efter landets ekonomiska bärkraft. Det var på den grund, som den sista kommittén tillsattes, och däri hafva insatts personer, som böra kunna bedöma äfven denna senare del, som jag nu berörde. Jag tror således, att den förre talaren liksom vi alla bör afvakta resultatet af hvad denna kommitté kommer till, och jag är öfvertygad om, att, när denna kommitté lägger fram sitt förslag och visar, i hvad mån behofven *kunna* tillgodoses, denna kammare likväl som medkammaren skall vara beredd att taga konsekvenserna.

Den förre talaren sade vidare i den exposé, som han gjorde rörande flottans värde och fartygens kassation, att det behof, som förefanns och som måste fyllas, för att flottan skulle kunna få det underhåll, som kräfdes, för att den icke skulle försvagas, var åtminstone 4,800,000 kronor *per år*. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på, att den grafiska tabell, som förelåg för oss i utskottet, visade, att medeltalet af hvad vi beviljat från år 1904 tills nu välfyller den summa, som den förre talaren sålunda framhöll. Jag ber blott att få erinra, att det år, när vi af många skäl och lyckligtvis beslöto oss för att utöfver hvad Kungl. Maj:t föreslagit öka pansarbåtarnas antal från två till tre, vi kommo upp till en siffra på något öfver 13,000,000 kronor, och denna siffra bör få räknas med, när

man börjar tala om årliga medeltalet af anslagen till flottans förstärkning.

När vi behandlade detta ärende i utskottet, måste jag såsom icke sakkunnig naturligtvis bedöma de skäl och motskäl, som där framlades för ett så häftigt ökande af flottans materiel. Det framhölls — och det kunde vederbörande icke bestrida —, att det ännu föreläge svårigheter att skaffa manskap och befäl till den stora materiel, som numera redan förefinnes och kommer att förefinnas. Man framhöll den mängd af vakanser, som ännu förefinnes, och man sade, att det finnes förhoppning om, att dessa vakanser snart skulle kunna delvis fyllas, och att således den olägenheten snart skulle vara öfvervunnen. Men ännu äro vakanserna icke fyllda. Den siste ärade talaren har i detta fall ordat om *sannolikheten* för fyllandet af vakanserna, han har vidare talat om, att officerskåren *snarast möjligt torde* kunna blifva fulltalig, men några fakta föreligga icke. Således manar äfven detta till försiktighet, så att vi icke öka vår materiel därhän, att vi hafva materiel liggande, men utan fullt befäl och manskap.

Men hvad har statsutskottet gjort i själfva hufvudfrågan? Statsutskottet har icke gjort annat, än hvad Riksdagen enhälligt i bägge kamrarna beslöt år 1908. Då hade chefen för sjöförvarsdepartementet i sitt yttrande till statsrådsprotokollet framhållit, att på skäl, som meddelats i en hemlig skrifvelse till Kungl. Maj:t, marinförvaltningen hemställt om äskande till nyanskaffning af fartygsmateriel i öfrigt af icke mindre än 2,300,000 kronor, men att Kungl. Maj:t på grund af förhandenvarande ekonomiska förhållanden ansåge sig kunna tillstyrka nedsättande af detta belopp med en half miljon kronor, och Kungl. Maj:t begärde af Riksdagen för nämnda ändamål endast 1,800,000 kronor. Hvad gjorde då statsutskottet, som sedan enhälligt godkändes af Riksdagen? Jo, statsutskottet behöll siffran 1,800,000 kronor, men strök i stället på annat håll 870,000 kronor, emedan man då ansåg, att man försiktigtvis icke borde börja med mer än en jagare år 1909, medan Kungl. Maj:t hade äskat, att man skulle börja med två. Summan sattes då till 4,826,000 kronor. Såvidt jag kan påminna mig, fattades detta beslut så godt som enhälligt i bägge kamrarna. Och man ansåg, att man gått klokt till väga: man hade enats, först båda kamrarnes halfvor i utskottet och sedan Riksdagen, om att man i nybyggnadshänseende icke borde gå längre.

Hvad har inträffat i år? Jo, oaktadt en betydligt svagare budget har Kungl. Maj:t funnit för godt att godkänna den summa, som af marinförvaltningen föreslogs, beloppet 2,300,000 kronor, och har icke som i fjor satt ned denna summa, utan lagt fram den i sin helhet. Jag måste på samma sätt som den siste ärade talaren, på grund af att de uppgifter, som stått till buds i detta fall, äro af hemlig natur, inskränka mig till ett allmänt förklarande, att utskottet naturligtvis vid beviljandet af så stora och viktiga anslag som detta, då papperen äro hemliga, måste hafva skyldighet att noga tillse, om verkligen alla dessa behof nödvändigt måste vid innevarande års riksdag fyllas,

*Anslag till
nyanskaffning
af krigsfartygs-
materiel.*
(Forts.)

*Anslag till
nyanskaffning
af krigsfartygs-
materiel.
(Forts.)*

och utskottets majoritet kom då till den uppfattningen, att man ville gifva hvad Kungl. Maj:t föreslagit i öfrigt, men att man i afseende på den här siffran, 2,300,000 kronor, borde gå till väga ungefär på samma sätt, som Kungl. Maj:t själf gjort i fjor. Man ansåg därför, att denna siffra kunde utan olägenhet nedsättas med 800,000 kronor, och att således den fartygscert, som i detta fall var ifrågasatt att anskaffas för detta belopp, tills vidare under år 1910 icke borde påbörjas.

Häraf torde kammaren finna, att utskottet icke utan mogen öfverläggning har ansett sig böra göra den nedsättning, som här blifvit gjord. Att den är af behovvet påkallad, med nuvarande svaga budget, därom hafva vi ju fått så många påminnelser under denna riksdag, att jag tror, att ingen kan tvifla därpå. Jag måste således på grund af den uppfattning jag fått i utskottet och på grund af de goda skäl, som där anförts för nedsättning i Kungl. Maj:ts äskande med 800,000 kronor, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet greve Ehrensvärd: Statsutskottet har såsom skäl för sitt afstyrkande af de 800,000 kronorna anført, att arbetet, som var afsedt att utföras med detta anslag, kunde tills vidare uppskjutas. Jag vill betona, att enligt min åsikt det ligger en fara i, att det uppskjutes år från år med färdigställande af den försvarsmateriel, torpedbåtar m. m., som vi på det sättet blifva nödgade att anskaffa på samma gång, som pansarbåtar framdeles komma att byggas. Jag vill vidare betona, att vi icke kunna bygga vårt sjöförsvar uteslutande på mindre obepansrade fartyg, utan att vi äfven måste hafva pansarbåtar af en eller annan typ. Då vi inom kort måste återupptaga byggandet af pansarbåtar, ligger det därför vikt på, att annan materiel såvidt möjligt till den tiden är i ordningställd, så att några afsevärda anslag icke samtidigt behöfva äskas för denna öfriga materiel, utan pansarbåtarna då kunna byggas med all den fart, som våra verkstäder kunna prestera. Långsamt blir det i alla händelser, jämfördt med hvad som göres utomlands. Jag vill äfven instämma i hvad den förste talaren yttrat här angående vikten af, att anslag blifva beviljade, så att därigenom arbete kan erhållas till våra verkstäder och bruk, som kanske i annat fall se sig nödsakade att inskränka sin verksamhet och afskeda personal.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr Billing m. fl. vid föreliggande punkt afgifna reservation; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Fränckel* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren skall antaga det förslag, som innefattas i den af herr Billing m. fl. vid punkten 11 af statsutskottets utlåtande n:o 6 afgifna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—86;

Nej—40.

Herr statsrådet greve *Ehrensvärd* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o med förslag till lag om ändrad lydelse af 77 § i strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881; samt

2:o med förslag till lag om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884.

Fortsattes föredragningen af statsutskottets utlåtande n:o 6, angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel, omfattande anslagen till sjöförvarsdepartementet.

Punkterna 12—32.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33.

Lades till handlingarna.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 2 och 8 innevarande april bordlagda utlåtanden:

n:o 87, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående ytterligare bidrag till bestridande af kostnaderna för den elfte internationella geologiska kongressens hållande i Stockholm år 1910,

n:o 88, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anvisande af särskildt rekryteringsbidrag för fyllande af 1910 års stater,

n:o 89, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anläggande af en elektrisk kraftstation i Oscar-Fredriksborgs fort, och

n:o 90, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående inköp för statsverkets räkning af en officerskår vid Smålands artilleriregemente tillhörig marketenteribygnad vid regementets etablissemang i Jönköping,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om undersökning ang. mäktigheten af malmfältet vid Tarrekaise m. m.

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 2 och 8 i denna månad bordlagda utlåtande, n:o 7, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen i fråga om förvärfvande åt staten af magnetitfältet vid Tarrekaise.

Till utskottet hade hänvisats en af herr Hägglund väckt motion, n:o 56, hvaruti motionären hemställt, »att Riksdagen aflåter en skrifvelse till Kungl. Maj:t med framställning om, att Kungl. Maj:t benäget ville verkställa undersökning och utredning angående malmfältets mäktighet vid Tarrekaise, samt underhandla om detsamma förvärf för statens räkning och till Riksdagen inkomma med det förslag i frågan, hvartill denna utredning och underhandling kunna föranleda».

Utskottet hade på andragna skäl hemställt, att herr Hägglunds motion icke måtte till någon Första Kammarens åtgärd föranleda.

Herr Hägglund: Försiktighet är en dygd — som jag visserligen högt uppskattar — i all synnerhet då det gäller statens medel — men det gifves tillfällen, då försiktigheten kan gå alltför långt, och detta inträffar, då man af sparsamhetsintresse går så långt, att man underlåter att verkställa undersökningar och utredningar i frågor, som äro för det allmänna af särdeles stor betydelse. Denna sparsamhetssynpunkt förefaller mig i alltför hög grad hafva föresväfvat tillfälliga utskottet n:o 1, då detta formulerade sitt föreliggande betänkande.

Utskottet synes icke hafva velat bestrida, att fyndigheterna vid Tarrekaise äro värderika för järnindustrien, men utskottet anser, att man bör öfverlämna undersökningen och exploateringen af samma fyndigheter åt industriens män. Dessa böra taga hand om fyndigheter af ifrågavarande slag och af dem åstadkomma hvad de kunna anse nyttigt för utvecklingen af sin egen industri.

Ja, detta har man jämväl förut gjort gällande, då det varit fråga om långt större intressen, än den föreliggande frågan innebär.

Jag tillåter mig erinra om Riksdagens handlingssätt vid flera föregående tillfällen, då det gällt att ordna förhållandena och att se till statens bästa i fråga om gruffyndigheter i Norrbotten af vida större betydelse än de vid Tarrekaise.

Man har mången gång för ett afslag å praktiska och för staten gagneliga, ja högst värdefulla förslag lagt till grund misstanken för att den enskilde kunde genom statens ingripande tillgodogöra sig större vinst än hvad ansetts skiligt.

Af denna anledning har Riksdagen som bekant tillbakavisat månet erbjudande om reglering af malmfyndigheterna vid Gellivare och Kiruna. Man har afslagit dessa förmånliga erbjudanden och man har haft svårt att hitta på något annat såsom motiv än en öfverdrifven fruktan, att den enskilde affärsmannen skulle däraf måhända komma att inhösta en profit, som ansetts vara för stor. Och därför har man som sagdt blindt afslagit för staten mycket fördelaktiga erbjudanden — allt intill dess man så småningom nödgats öppna ögonen — och då har man måst acceptera förslag, hvilka varit för staten långt mindre fördelaktiga än de först framlagda.

Jag ber att få erinra kammaren om, att då staten först erbjöds att förvärfva Gellivare och Kiirunavaara gruffält, begärdes allenast 5 miljoner kronor. Men man sade nej, ty man fruktade, att måhända enskilda skulle få en för stor profit. Därefter framlades för Riksdagen ett förslag att låna ett solvent bolag 20 miljoner kronor, hvilka penningar man skulle få igen med ränta, hvarjämte bolaget förband sig att framdeles — om 30 år — lämna grufvorna tillbaka för ingenting, och under tiden skulle bolaget från grufvorna afverka knappt hälften af den myckenhet malm, som där nu brytes. Grufvorna skulle återlämnas till staten, utan att de i värde nämnvärdt förminskats. Men Riksdagen sade nej, ty det var möjligt, att ett enskildt bolag skulle komma att förtjäna något på denna affär. Och jag är öfvertygad om, att hade vi icke i spetsen för regeringen haft en så driftig, praktisk och energisk man som nu, hade staten icke haft något att säga beträffande ifrågavarande malmfyndigheter i Norrbotten.

Jag har den förnimmelsen, att jämväl i den föreliggande frågan utskottet haft tendenser att följa de gamla traditionerna.

Man afstyrker och yrkar afslag under förebärande, att en undersökning kan för staten bli alltför dyr.

Utskottet synes icke vilja förneka, att malmfyndigheterna vid Tarrekaise äro sällsynta och värderika, men utskottet söker påvisa, att fyndigheter af enahanda slag och beskaffenhet förefinnas på flera andra ställen än de af mig uppgifna — och därför bör man lugna sig beträffande undersökningen af våra egna. Detta skäl förefaller mig dock mycket svagt, i all synnerhet som utskottet i allt fall icke kunnat påvisa, att i vårt land hittats fyndigheter af den art och myckenhet som de vid Tarrekaise. För öfrigt stöder sig utskottet på det yttrande, som i frågan afgifvits af geologiska byrån. Byrån har, såsom synes af motiveringen till utskottets be-

Om undersökning ang. mäktigheten af malmfältet vid Tarrekaise m. m.
(Forts.)

Om undersökning ang. mäktigheten af malmfältet vid Tarrekaise m. m.
(Forts.)

tänkande, i sin ordning åberopat det utlåtande beträffande malmfyndigheterna i fråga, som afgifvits af geologen Tegengren.

Denne tjänsteman grundar emellertid, såvidt jag kan se, icke sitt yttrande på å stället företagna undersökningar. Hans beräkningar synes vara af honom gjorda på »kammaren» här i Stockholm utan några undersökningar på stället.

Att döma af de rapporter, som statsgeologen Svenonius däremot afgifvit, förefaller det mig uppenbart, att denne sakkunnige tjänsteman haft en helt annan uppfattning angående myckenheten och beskaffenheten af fyndigheterna vid ofta omnämnda gruffält.

Herr Svenonius säger i ett af honom afgifvet utlåtande beträffande Tarrekaise följande:

»Hela det magnesitförande områdets utsträckning i bredd är emellertid, enligt hvad förut antydts, sådan att man kan vänta, att den totala magnesitkvantiteten i verkligheten är åtskilliga gånger större än nu beräknadt belopp af cirka en miljon ton. Under alla förhållanden bör den inom samtliga Tarrafälten befintliga magnesiten vara tillräcklig för en ganska långvarig brytning enligt en efter världsmarknadens behof rättad måttstock.»

Och grufförvaltaren A. Andersson, som under 12 år verkställt undersökningsarbete på magnesit inom Tarrekaise-fältet, har därom intygat följande:

»Undertecknad, som mer än 25 år varit ledare vid diverse grufbrytning, därvid äfven omfattande undersökningsarbeten förekommit, och sålunda vunnit god erfarenhet i bedömandet af såväl tillgång på malmer som ock dessas brytvärdhet i olika fall, intygar härmed på grund af mina fleråriga undersökningar utaf magnesitens förhållanden inom Tarrekaise samt med anledning af den magnesit, som där redan är lagd i dagen, att tillgången där fullkomligt medgifver en brytning under 10 års tid af 150—200,000 ton per år. Tillfälle gifves att fördela denna brytning på 10 särskilda arbetsplatser med en årsbrytning i hvarje arbetsfält af 14—22,000 ton.

Tillsammans med af de nya från kronan till Magnesitbolaget upplåtna fyndigheterna förekomma inom två nivåer magnesitlager af omkring 3 kilometers längd från Hildo i sydost genom Antiluopta (= Tarrekaise) till Patukorso i nordväst.»

Dessa yttranden synas mig vara värda beaktande, då man nu går att fatta beslut i en, som mig tyckes, för vår järn- och koppartillverkning så viktig fråga som den här föreliggande.

I min motion har jag i första rummet allenast hemställt om undersökning och utredning och att Kungl. Maj:t — endast under förutsättning att gruffältet anses äga den betydelse för landet och dess järntillverkning, som uppgifves — inkommer med det förslag, hvartill undersökningen kan föranleda. Att förfara på sådant sätt borde icke anses förkastligt, utan riktigt och klokt.

Man kan icke nog — detta är min uppfattning — beakta och tillvarataga det allmännas, statens intressen. Utskottet synes mig icke kunna göra en approximativ beräkning öfver storleken af de kostnader, som frågans utredning kan komma att kräfvä. Jag skall

icke söka utreda detta i utskottets ställe, men jag kan icke underlata att betona, att huru man än räknar i detta hänseende, kunna kostnaderna för en grundlig undersökning icke springa upp till sådan höjd, att man — med hänsyn till frågans stora betydelse för vårt land — skäligen kan anse sig böra yrka rent afslag å mitt blygsamma förslag.

Jag vågar därför vädja till denna kammare att taga i noggrant öfvervägande, huruvida icke de eventuella kostnaderna äro af en så underordnad betydelse, att kammaren icke ett ögonblick skall draga i betänkande att lämna sitt bifall till min framställning.

Äro uppgifterna oriktiga i fråga om gruffyndigheternas vid Tarrekaise mäktighet, eller är det i annat hänseende icke fördelaktigt för staten att återförvärfva grufvorna därstädes, får Riksdagen låta det bero såsom frågan därstädes nu är ordnad. Statens enda förlust inskränker sig i så fall till de, såsom jag tror, relativt obetydliga kostnaderna för undersökningen på platsen, och dessa kunna icke, såsom jag förut betonat, springa upp till någon afskräckande summa.

Utskottet säger å ena sidan, att det kan icke vara med om att verkställa en undersökning, men tillägger, att undersökning skall äga rum redan nästa sommar, och att statsmedel finnas för ändamålet. Hvad är meningen? Äro grufvorna icke värda något, skola de väl icke undersökas? Det förefaller mig egendomligt, att man säger å ena sidan, att det är för dyrt att göra en undersökning, och å den andra: lugna er bara, nästa sommar skall undersökningen verkställas. Men hvilken skall göra undersökningen? Männe geologiska byrån skall göra den utan att lämna besked därom till regering eller Riksdag? Mig synes, att regering och Riksdag böra få kännedom om hvad som finnes vid gruffältet.

Från flera sakkunniga har jag erhållit uppgifter, hvilka stärkt mig i den uppfattningen, att det är för staten i hög grad nödvändigt, att denna undersökning verkställas. Bland andra har en person, som på stället tagit närmare kännedom om förhållandena och är en praktiskt duglig man, uti ett bref till mig, efter att hafva omnämat, att han vidtagit undersökningar på platsen, skrivit följande: »Det är konstateradt, att Tarrekaise-magnesiten är en af de bästa, som nu äro kända, och hvad tillgången beträffar, är den antagligen långt större, än de undersökningar, som nu föreligga, utvisa. Hvad magnesiten för öfrigt har för ett värde vid ståltillverkningen, det har som man vet amerikanska ståltrustens öfveringenjör herr Berg lämnat goda upplysningar om. Efter allt att döma, bör staten under alla förhållanden ingripa och företaga undersökningar för att sedermera möjligen förvärfva dessa skatter. I händelse Riksdagen afslår denna värda motion, är det ganska sannolikt, att det hela öfvergår i utländska händer, och då är också antagligt, att transporten går öfver Norge och tillverkningen förlägges vid Norges kust ty som vi veta, äro norska hamnar särskildt lämpliga för en större export året om.»

Frågan här gäller allenast: skall Riksdagen vara med om att för en relativt obetydlig kostnad få till stånd en noggrann under-

Om undersökning ang. mäktigheten af malmfältet vid Tarrekaise m. m.
(Forts.)

Om undersökning ang. mäktigheten af malmfältet vid Tarrekaise m. m.
(Forts.)

sökning och utredning af denna rätt betydelsefulla fråga för att få tillfälle att göra sig fullt förvissad om myckenheten och behovet af fyndigheterna vid Tarrekaise, eller skall man tåligt vänta på, att det nog går bra utan Riksdagens medverkan?

Visserligen är jag fullt öfvertygad om, att regeringen jämväl i denna fråga icke skall komma att besvika utskottets förhoppning om regeringens verksamhet och förmåga att bevaka det allmännas rätt och bästa, men det oaktadt borde det icke lända till skada, om Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t påpekar behovet och önskvärdheten af en utredning och undersökning.

Utskottet synes hafva nedlagt väl mycket arbete på att själfvt göra undersökningar om mäktigheten af magnesitfyndigheter världen rundt utom i vårt land och att framhäfva dessas stora betydelse, under det att utlåtandet företer en väl stor benägenhet att förringa värdet och betydelsen af vårt lands egna tillgångar i detta afseende, ett förhållande, som förefaller desto mera egendomligt som utskottets utlåtande hvilat mera på teoretiska beräkningar af en tjänsteman vid geologiska byrån än på det utlåtande, som angående denna fråga afgifvits af en annan sakkunnig tjänsteman, som anställt undersökningar på ort och ställe. Under sådana förhållanden anser jag ytterligare en anledning förefinnas att låta verkställa en noggrannare undersökning än de hittills gjorda.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra tillåter jag mig hemställa, att kammarern med afslag å utskottets hemställan måtte bifalla min motion.

Herr Juhlin: Jag tror, att man på många håll velat göra för stort nummer af föreliggande fråga. Man vill jämföra magnesitfältet vid Tarrekaise med våra största gruffält, och det torde vara att skrida öfver målet. Vidare har man uttalat förvåning öfver, att utskottet icke velat vara med om en undersökning, en utredning af denna fråga. Men för hvar och en, som vill opartiskt genomläsa utskottets utlåtande, torde det stå klart, att det är svårt att komma till annat resultat än det, hvartill utskottet kommit. Utskottet måste försöka göra sig en föreställning om magnesitfältet vid Tarrekaise, och då låg det nära till hands att vända sig till de mest sakkunniga på området, nämligen geologiska undersökningen och dess föreståndare, med begäran om deras utlåtanden, för hvilkas hufvudsakliga innehåll utskottet redogjort. Emellertid har man sagt, att geologiska undersökningens föreståndare har kommit till för dåligt resultat, emedan han icke följt den utredning, som gjorts af doktor Svenonius, den geolog, som på platsen undersökt Tarrekaise. Nu förhåller det sig dock så, att doktor Svenonius — att döma af en uppsats i en tidning i går afton — har kommit på det klara med, att chefens för geologiska undersökningen uträkning stämmer bra med hans egna utredningar.

Utskottet har icke motsatt sig en undersökning, men utskottet har ansett, att Riksdagen icke bör skriva till Kungl. Maj:t om denna sak, då man vet, att undersökning af detta malmfält skall

begynna nästa sommar för medel, som 1907 års Riksdag anslagit. Då frågas: Hvarför ligger så stor fara i ett dröjsmål, hvarför icke se tiden an, till dess att geologerna i sommar hunnit utreda frågan? Jag för min del är viss på att Kungl. Maj:t kommer att med uppmärksamhet följa deras undersökning. Skulle det efter undersökningen visa sig, att magnesitfältet är så mäktigt som det påstås vara, och att fara möjligen kan uppstå, att utlänningar, som det antydes, skola söka att exploatera fältet, är jag viss på att Kungl. Maj:t kommer att vidtaga mått och steg för att förebygga detta. Kungl. Maj:t kan det, och jag är öfvertygad om att Kungl. Maj:t vill det. Jag kan icke finna det vara lämpligt, att Riksdagen, såsom frågan nu ligger, ingår med en skrivelse. Däröfver voro också utskottets ledamöter fullt eniga.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Hägglund* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första Kammarens tillfälliga utskott hemställt i utlåtandet n:o 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—106;

Nej—19.

Angående
fullföljande af
omorganisation
af landtmäteri-
staten i orterna.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 1 och 2 innevarande bordlagda utlåtande n:o 84, i anledning af Kungl. Maj:ts pro angående fullföljande af den föregående år påbörjade omorganisa af landtmäteristaten i orterna.

Under återopandande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för den 12 februari 1909, hade Kungl. Maj:ti till Riksdagen samma dag aflåten, till statsutskottet för förberedande behandling öfverlämnad proposition n:o 38, föreslagit Riksdagen att godkänna viss aflöningsstat för landtmäteristaten i orterna m. m.

I anledning häraf hade utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt, att Riksdagen måtte

a) godkänna följande aflöningsstat för landtmäteristaten i orterna att gälla från och med den 1 januari 1910:

	K r o n o r					Summa	
	Lön	Tjänstgöringspenningar	Orts. tilllägg	Arf. voden			
1 förste landtmätare	4,000	2,000	400	—	6,400	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr.	
1 " "	4,000	2,000	200	—	6,200		
4 " "	16,000	8,000	800	—	24,800		
1 " "	4,000	2,000	—	—	6,000		
17 " "	68,000	34,000	—	—	102,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 400 kr., efter ytterligare 5 år likaledes med 400 kr. samt efter än ytterligare 5 år äfvenledes med 400 kr.	
1 distriktslandtmätare	2,000	—	—	—	2,000		
119 distriktslandtmätare	238,000	—	—	—	238,000		
1 extra landtmätare	—	—	—	1,600	1,600		
högst 39 extra landtmätare	—	—	—	62,400	62,400		
1 amanuens	—	—	—	2,000	2,000		
5 amanuenser	—	—	—	10,000	10,000		
1 auskultant	—	—	—	600	600		
29 auskultanter	—	—	—	17,400	17,400		
vikariatsersättning för uppehållande af förste landtmätartjänst under semester	—	—	—	4,000	4,000		
Summa	—	—	—	—	483,400		

Anm. För distriktslandtmätare skall lönen med därtill hörande ålderstillägg utgöra pensionsunderlag.

b) godkänna följande villkor och bestämmelser för åtnjutande af de i samma stat för distriktslandtmätare upptagna aflöningsförmånerna, nämligen:

att distriktslandtmätare skall vara underkastad såväl den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden som ock den reglering af tjänstgöringsområde eller förflyttning till annat tjänstgöringsområde, som kan varda föreskrifven, vare sig vid en möjligen inträdande förändrad organisation af landtmäteristaten eller särskilda delar däraf eller eljest, samt i sådant hänseende särskildt vara pliktig att med bibehållande af den lön han innehar fullgöra de nya eller förändrade tjänstegöromål, som efter en dylik omorganisation kunna varda honom ålagda;

att med distriktslandtmätartjänst icke må förenas annan tjänst å rikets, Riksdagens eller kommuns stat;

att med distriktslandtmätartjänst icke heller må förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är med Kungl. Maj:ts oktroj försedt eller blifvit såsom aktiebolag registrerad, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning af hvad slag som helst, såframt ej landtmäteristyrelsen, uppå därom gjord framställning och efter pröfning, att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen vid landtmäteristaten, finner uppdraget eller befattningen kunna få tills vidare mottagas och bibehållas;

att distriktslandtmätare, som åtnjuter tjänstledighet, skall, därest han ej träffat aftal med vikarien om dennes aflöningsvillkor, till vikarien afstå det arfvide enligt taxa, hvilket belöper å de af vikarien verkställda tjänstegöromål;

att den, som af sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger uppbära hela lönen, men att den, som undfår ledighet för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter, tjänstgöring hos Riksdagen, dess utskott eller revisorer eller andra särskilda uppdrag eller i behörig ordning afstänges från tjänstgöring eller eljest är lagligen förhindrad att sköta befattningen, kan förpliktas att under ledigheten, utöfver arfvide, som nyss är sagdt, afstå så mycket af lönen, som för tjänstens uppehållande erfordras eller eljest pröfvas skäligt;

att aflöning ej må utgå till tjänsteman för tid, hvarunder han afhållit sig från tjänstgöring utan att hafva i vederbörlig ordning erhållit tjänstledighet eller kunna styrka giltigt förfall;

att, därest tjänsteman varder afstängd från tjänstgöring eller i häkte tagen, den del af hans lön, som icke af landtmäteristyrelsen pröfvas böra användas till befattningens uppehållande, skall under tiden innehållas, såvida ej landtmäteristyrelsen finner skäligt låta honom uppbära något däraf;

att, vid sjukdomsförfall eller när det erfordras för beredande af semester, distriktslandtmätare skall vara skyldig att, om han förordnas att uppehålla förstelandtmätartjänst, densamma, mot åtnjutande i förstnämnda fall af de för befattningen anslagna tjänstgöringspenningar, men i senare fallet af däremot svarande belopp, bestrida,

*Angående
fullföljande af
omorganisation
af landtmäteris-
taten i orterna.
(Forts.)*

Angående
fullföljande af
omorganisation
af landtmäteri-
staten i orterna.
(Forts.)

dock ej längre än sammanlagdt tre månader under ett och samma kalenderår;

att beträffande tidpunkterna för de förhöjningar af lönen efter viss tids fortsatt innehafvande af distriktslandtmätartjänst, som äro i staten medgifna, tidpunkten för första förhöjningen bestämmes att inträda efter fem år, under villkor att innehafvaren under mer än fyra femtedelar af den tjänstetid, som erfordras för att vinna nämnda förhöjning, med godt vitsord bestridt sin egen eller, på grund af förordnande, annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag, och för andra förhöjningen, efter ytterligare fem år, på samma villkor, samt för tredje förhöjningen, efter än ytterligare fem år. äfvenledes på samma villkor, under iakttagande, hvad hvar och en af omförmälda löneförhöjningar angår, att den högre aflöningen ej får tillträdas förr än vid början af kalenderåret näst efter det, hvarunder den stadgade tjänsteåldern blifvit uppnådd; börande löntagare, som förut varit kommissionslandtmätare, därvid tillgodoräknas den tid, som före den nya aflöningsstatens trädande i kraft förflutit från det han tillträdt kommissionslandtmätarbefattningen;

att likväl löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande af löneförhöjning, redan uppnått den lefnads- och tjänsteålder, som berättigar honom till pension, icke må tillträda samma förhöjning:

att vid afgang från tjänsten till följd af afskedstagande, entledigande eller dödsfall lönen utgår till månadens slut;

att i fråga om skyldighet att från tjänsten afgå äfvensom i fråga om rätt till pension skall gälla hvad i särskild lag angående civila tjänsteinnehafvares rätt till pension är vid tiden för samma lönestats ikraftträdande eller, såvidt angår innehafvare af befattning, som därefter tillträdes, vid tillträdet till befattningen stagadt; samt

att den, som tillträder den nya aflöningsstaten, skall vara skyldig underkasta sig, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, omreglering af de extra inkomster, som kunna åtfölja tjänstebefattning eller utgå för bestyr i sammanhang därmed;

e) förklara, att de förutvarande innehafvare af kommissionslandtmätarbefattning, hvilka icke erhålla befordran till distriktslandtmätartjänst, skola varda bibehållna vid den rätt till pension, som hittills tillkommit dem;

d) höja det i riksstaten under nionde hufvudtiteln uppförda ordinarie anslag till landtmäteristaten i orterna från 161,400 kronor med 322,000 kronor till 483,400 kronor samt i anledning däraf jämväl höja anslaget till landtmäteristaten i dess helhet, nu 233,400 kronor, med samma belopp eller till 555,400 kronor; samt

e) å extra stat för år 1910 bevilja ett förslagsanslag å 30,000 kronor till bestridande af kostnaderna för vissa af distriktslandtmätare företagna tjänsteresor.

Herr Jonsson: Det är naturligtvis icke något nöje att, när man är besvärad af en intensiv heshet, framträda med ett yttrande i föreliggande fråga gentemot ett enhälligt statsutskott. Men när i Andra Kammaren debatten pågår om samma löne reglering, och

yrkanden där framställas i olika riktningar, har jag ansett, att äfven här några erinringar böra göras i frågan.

Utgångspunkten i förslaget är väl, att i stället för att såsom nu, då sökande till en skiftesförrättning föreslår förrättningsman eller, när sökandena äro flera, de enas om namnet, Kungl. Maj:ts befallningshafvande i regel måste förordna den förrättningsman, som begäres, skall landtmätarkåren göras till rena statstjänstemän och riket indelas i landtmätardistrikt. Skiftessökande få då den landtmätare, som finnes inom distriktet; han förordnas af Kungl. Maj:ts befallningshafvande, oafsedt huruvida han äger sökandenas förtroende och är lämplig för förrättningen i fråga. Förslaget går, ekonomiskt sedt, vidare ut på att staten skulle få sina utgifter ökade med bortåt en half miljon kronor årligen, ty när man medräknar ålderstilläggen och de pensioner, som så småningom undan för undan skola komma att utgå af statsmedel, och afräknar de 48 pensioner, som kommissionslandtmätarna hafva, kommer man till närmare en half miljon kronors budgetökning för detta ändamål. Det torde därför vara på sin plats att litet närmare se efter, huru denna fråga behandlats och avancerat nedifrån uppåt steg för steg.

År 1891 utarbetade landtmäteristyrelsen ett förslag, att 100 kommissionslandtmätare skulle få en aflöning hvar och en af 1,600 kronor årligen. Sedermera tog landtmäteristyrelsen upp ett nytt förslag, nämligen år 1903. Enligt detta förslag skulle, liksom enligt 1891 års förslag, i stället för kommissionslandtmätare, finnas 100 distriktslandtmätare, och deras aflöning skulle uppgå till 1,600 kronor jämte två ålderstillägg, hvartdera å 400 kronor. I samband därmed föreslogs, att landtmäteritaxan skulle reduceras ned till ungefär samma höjd som i det i dag föreliggande förslaget. Nu har man emellertid under de senare åren kommit ifrån hvad som förut ansågs klokt och lämpligt. Nu skall antalet distriktslandtmätare blifva 120, och lönen höjas från 1,600 till 2,000 samt dessutom tillkomma ett tredje ålderstillägg på 400 kronor. I fråga om huru nedsättningen i landtmäteritaxan kommer att influera på landtmätarnes inkomster ha olika beräkningar kommit till olika resultat. Landtmäteristyrelsen har kommit till något öfver 1,000 kronor per själfständigt arbetande landtmätare per år, under det att minskningen af chefen för jordbruksdepartementet beräknats till 1,200 kronor. Om vi nu antaga, att den senare siffran är den riktiga och att arfvodesnedsättningen således kommer att resultera i 1,200 kronors minskning i landtmätarens årsinkomster, så är det gifvet först och främst, att denna minskning bör ersättas af statsmedel och vidare att äfven någon ökning kan behövas i lönerna med anledning däraf, att tiderna äfven för landtmätare nu äro något dyrare, än hvad de voro för 10 eller 20 år sedan. Men från en sådan af billigheten påkallad förhöjning till det belopp, som här är föreslaget, är steget ganska långt, och mig förefaller det, som om man vid detta tillfälle knappast haft en tanke på budgetssvårigheter och svårigheter för landets skattdragande att betala de stora belopp, som skola utdebiteras af dem. Man synes helt och hållet ha gått upp i den tanken, att

*Angående
fullföljande af
omorganisation
af landtmäteristaten i orterna.
(Forts.)*

*Angående
fullföljande af
omorganisation
af landtmäteri-
staten i orterna.
(Forts.)*

när jordbrukarne få till följd af nedsättningen i landtmäteritaxan mindre kostnader för skiftesförrättningarne, kan man af statsmedel gifva hvad som fordras för att ordna saken.

Men i förslaget finna vi en ytterligare egendomlighet, som jag vågar påstå vara alldeles enastående, när det gäller att i staten reglera lönerna för en kår, nämligen den egendomligheten, att under det att dessa landtmätare för närvarande icke ha ett öres lön af statsmedel, skola de likväl enligt förslaget för att erhålla ålders- tillägg få räkna sig till godo de tjänsteår, som de haft såsom kommissionslandtmätare. Således en kommissionslandtmätare, som haft sin befattning i 15 år, kommer genast, när detta förslag träder i tillämpning, att erhålla 3,200 kronor. Och hvilka skäl kunna egentligen anföras för en sådan bestämmelse, att tjänsteår, uppnådda i en sysselsättning, som är att anse såsom en privataffär, skola få räknas till godo, när det gäller att få lön af staten? Jag undrar, hvart man skulle komma till sist, om man ginge in på en sådan princip, att t. ex. en verkmästare eller innehafvaren af hvilken befattning som helst i det privata näringslivet, som förändras till statstjänst, skall få räkna de tjänsteår, han haft i det privata näringslivet, då det gäller att af staten komma i åtnjutande af ålderstillägg. Jag vågar trotsa möjligheten, att någon kan påvisa något analogt med detta.

Ja, det är för att fästa uppmärksamheten på dessa omständigheter, som jag ansett mig böra yttra några ord. Huruvida i denna kammare ett yrkande om ändring i utskottets förslag framställes eller ej torde kunna komma på ett ut, ty det hör väl ändå till sällsyntheterna, att man mot ett enigt statsutskott kan hoppas på framgång åt ett yrkande, som afviker från utskottets förslag. Men på det att protokollet måtte bära vittne om att i denna fråga en afvikande åsikt funnits i kammaren, kommer jag att göra ett yrkande utan afseende på det resultat, detsamma kan komma att medföra. Och detta yrkande blir:

»att antalet distriktslandtmätare minskas från 120 till 100;

att således siffran 119 ändras till 99:

att siffran 238,000 ändras till 198,000; samt

att statens slutsumma nedsättes till 443,400, äfvensom

att i mom. b) i slutet af 9:de stycket de ord, som komma efter

orden »tjänsteåldern blifvit uppnådd» och lyda sålunda: »börande löntagare, som förut varit kommissionslandtmätare, därvid tillgodoräknas den tid, som före den nya aflöningsstatens trädande i kraft förflutit från det han tillträdt kommissionslandtmätarbefattningen;» måtte ur förslaget utgå.

Jag skall nu något resonera om huruvida en sådan nedsättning i antalet kan ha rimliga skäl för sig eller ej. Ty det är ju en synpunkt, som icke bör förbises. Det är känt, att laga skifte nu öfvergått vårt land i den omfattning, att i hela landet på sin höjd omkring 3.000 mantal äro oskiftade och af den beskaffenhet, att man kan tänka, att laga skifte förr eller senare kan komma att öfvergå desamma. Det är således tämligen klart, att landtmäteri-

förrättningar af sådan större omfattning, som hittills och särskildt för ett årtionde tillbaka i stort antal pågått, hädaneftor komma att bli till antal och betydelse ytterst minskade i jämförelse med den föregående tidens. Däremot torde det nog vara antagligt, att ägostyckningar, hemmansklyfningar och afsöndringar af jordbrukslägenheter skola komma att försiggå i något ökad utsträckning i jämförelse med hvad hittills skett. Men alla dessa senare förrättningar äro af den beskaffenhet, att icke därför, i stort sedt, behöfva användas distriktslandtmätare, utan där kunna extra landtmätare och landtmäteriauskuilanter användas med enahanda fördel som distriktslandtmätare. Och därigenom blir staten bättre tillgodosedd i afseende å aflöningen. Skulle därför, såsom sannolikt är, ett antal af 100 distriktslandtmätare visa sig vara tillräckligt, men exempelvis antalet extra landtmätare behöfva något ökas öfver hvad här är föreslaget, bör den saken vara lätt att arrangera, när behofvet däraf visar sig. Bestämmer man däremot nu ett större antal distriktslandtmätare, än hvad som är erforderligt, då kan man visserligen minska detta antal genom att sätta det öfverflödiga antalet på vakans, men då måste man betala dessa landtmätare 2,000—3,200 kronor om året. så länge de lefva eller ända till dess de få pension. Och detta är en sak, som åtminstone nationalekonomiskt sedt icke är att rekommendera. Därför synes försiktigheten bjuda, att man börjar sakta i backarne. Och om erfarenheten visar, att ett större antal landtmätare är erforderligt, då är det tids nog att öka antalet. Det är detta jag velat anföra såsom skäl för det yrkande, jag gjort, ehuru jag icke har någon förhoppning, att detta yrkande här i kammaren skall komma att leda till något resultat.

*Angående
fullföljande af
omorganisationen
af landtmäteristatens
i orterna.
(Forts.)*

Herr Odelberg, Theodor: Det är ju alldeles gifvet, att när det föreligger en fråga af sådan innebörd som denna, nämligen att organisera en helt och hållet ny kår af statstjänare, hvilka skola aflönas med icke så obetydliga belopp, ett sådant förslag från åtskilliga håll skall väcka gensaga. Vi böra dock härvidlag taga i betraktande, att denna fråga icke är ny, utan varit föremål för utredning i snart 50 år, och det är verkligen märkvärdigt att se, hur pass mogen frågan nu blifvit, ty det förslag, som utgått från landtmäteristyrelsen, öfver hvilket förslag samtliga Konungens befallningshafvande, statskontoret och skiftesstadgekommittén blifvit hörda, detta förslag har af samtliga dessa myndigheter blifvit tillstyrkt med högst obetydliga modifikationer, och ingen af de sålunda hörda myndigheterna har velat afstyrka detsamma. Vi se också, hurusom statsutskottet är fullt enigt: det finns icke någon reservation fogad vid detta betänkande. Detta torde väl ändå ådagalägga, att frågan nu är mogen att lösas och att Kungl. Maj:t har lyckats framlägga ett tillfredsställande förslag.

Vår landtmäterikårs aflöningsförhållanden äro för närvarande sådana, att en förändring häruti måste vidtagas. Den taxa Kungl. Maj:t fastställt någon gång på 1870-talet är för låg, och det går icke heller att höja denna taxa, ty då blifva landtmäteriförrättningarna

Angående
fullföljande af
omorganisation
af landtmäteri-
staten i orterna.
(Forts.)

alldeles för dyra. Då staten för sin del kräver arbete af landtmätarna, tycks det också vara rättvist, att staten i viss mån bidrager till täckande af kostnaderna, så att icke de personer, som påkalla landtmäteriförrättningar, skola behöfva betala också det arbete, som utföres för statens räkning.

För öfrigt kan det icke heller gärna få fortfara med ett sådant ojämnt fördelande af arbetet landtmätarna emellan, som hittills faktiskt tillämpats. En distriktsindelning i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag synes vara nödvändig. Det kan finnas två fullkomligt lika skickliga landtmätare, af hvilka den ena har förmåga att så att säga ställa sig in hos allmänheten. Han blir då öfverhopad med göromål, så att han måste skaffa sig kanske 3, 4 ja ända till 5 biträden för att hinna att få alla sina uppdrag utförda. Det heter visserligen, att han är ansvarig för deras arbete, men han kan icke till fullo kontrollera detsamma, utan det kan icke hjälpas att det här och hvar blir mer eller mindre slarf. Emellertid förtjänar han mycket pengar, under det att kamraten, hvilken är fullt lika skicklig, kanske icke kan få så mycket uppdrag, att han ens nödortfigt kan lefva därpå. Af detta skäl tror jag, att det är fullt riktigt att genomföra denna distriktsindelning, mot hvilken herr Jonsson dock opponerade sig. Det synes mig härvidlag vara ett fullkomligt analogt förhållande mellan landtmätarna och landtbruksingenjörerna; och med afseende å landtbruksingenjörerna veta vi ju, hurusom det är så ställt, att den, som vill anlita biträde af en landtbruksingenjör, får vända sig till landtbruksingenjören inom resp. län.

Herr Jonsson har också riktat en anmärkning mot antalet distriktslandtmätare och sagt, att det vore att beräkna deras antal för högt, då man velat sätta det till 120; han vill sätta ned antalet till 100. Häremot her jag likväl att få påpeka, att det är blott en enda af de i ärendet hörda myndigheterna, nämligen Konungens befallningshafvande i Südermanlands län, som ifrågasatt något sådant, men icke ens denna myndighet har härutinnan gjort något yrkande. Ingen annan af de hörda myndigheterna har ens vågat sätta i fråga, att man skulle sänka antalet. Enligt uppgift i Kungl. Maj:ts proposition äro för närvarande 185 landtmätare fullt sysselsatta, och Kungl. Maj:t har nu icke föreslagit inrättandet af mer än 160 landtmätarebefattningar, däraf 120 distriktslandtmätare och 40 extra landtmätare. Landtmätarkåren själf, som naturligtvis bör hafva intresse af att det inrättas så få distrikt som möjligt, på det att hvar och en af dem må få mesta möjliga sysselsättning, har dock föreslagit ett antal af 135—140. Det synes således verkligen, som om det af Kungl. Maj:t föreslagna antalet 120 icke skulle vara för högt.

Herr Jonsson har vidare opponerat sig mot en af de föreslagna bestämmelserna, nämligen att blifvande distriktslandtmätare skulle få räkna sig till godo den tid han förut tjänstgjort såsom kommissionslandtmätare. Herr Jonsson ansåg detta vara fullkomligt enastående och ville icke vara med om att något sådant medgifvande lämnades. Jag tror mig likväl veta, att vid alla föregående löne-regleringar medtagits den bestämmelsen, att de personer, för hvilka

lönerna reglerades, skulle få räkna sig till godo den tid, under hvilken de förut tjänstgjort i enahanda befattning. Kungl. Maj:t har också motiverat sin framställning med att påpeka, hurusom de blifvande distriktslandtmätarna skulle få precis samma sysselsättning som kommissionslandtmätarna förut haft; och Kungl. Maj:t påpekar vidare, att äfven om de blifvande distriktslandtmätarna få räkna sig till godo den tid de förut tjänstgjort, så är det åtskilliga af dem, som i alla fall på den nya lönestaten erhålla mindre inkomster, än de förut haft. Ingen af de myndigheter, som yttrat sig i frågan, har heller opponerat sig emot denna bestämmelse.

På grund af det nu anförda ber jag, herr talman, att för min del få yrka bifall till statsutskottets föreliggande hemställan.

Herr Berggren: Ehuru den föregående talaren ingående och fullständigt bemött alla de invändningar, som herr Jonsson anfört mot det af utskottet förordade förslaget, ber jag att få yttra några ord, för att det icke skall se ut, som om kammaren i sin helhet icke odeladt gillade utskottets förslag.

Den första utaf de af herr Jonsson framställda anmärkningarna var, att vederbörande intressent eller skiftesdelägare icke själf skulle hafva rätt att välja den landtmätare, till hvilken han hade förtroende. Jag vill gentemot detta invända, att det förtroende, som skiftesdelägarne i orterna hysa för landtmätaren, i många fall icke är så mycket bevändt med. De förstå nämligen icke själfva att bedöma landtmätarnes kompetens, utan förtroendet grundar sig för det mesta på rent personliga förhållanden, på de sympatier en landtmätare lyckas vinna, men däremot sällan på hans duglighet. Det kan därför ofta hända, att den skickligaste och dugligaste landtmätaren, därför att han kanske har ett mera fränt sätt och vill genomdrifva sin åsikt och göra en annan skiftesläggning än intressenterna själfva önska, icke har samma »förtroende», som den, hvilken är mindre duglig, men som är mer medgörlig och »förstår att ta folk». Jag anser det därför just med hänsyn till denna af herr Jonsson anförda synpunkt vara en fördel, att landet indelas i distrikt, att landtmätarna blifva själfständiga och icke beroende af menighetens ynnest och nåd, utan att de må kunna handla som de efter sitt omdöme finna lämpligast och rättast.

Herr Jonsson anförde vidare angående aflöningsstaten, att den var betydligt höjd från åren 1891 och 1903; det borde likväl ej behöfva påpekas, att förhållandena sedan dess betydligt ändrats, att lefnadskostnaderna stigit betydligt och att löneökningarna alltjämt fortgått, så att 400 kronor på dessa år icke torde kunna sägas vara mycket, utan snarare knappast kunna anses motsvara den höjning, som i öfrigt ägt rum på alla områden.

Vidare anfördes, hvad som äfven redan blifvit bemött, att en kommissionslandtmätare, som förut tjänstgjort 10 eller 15 år, skulle komma upp i andra eller tredje lönegraden; och det påpekades, att om en verkmästare exempelvis skulle komma in i statstjänst, det vore enastående, att han skulle komma i högre lönegrad därför, att

*Angående
fullföljande af
omorganisation
af landmätarver-
staten i orterna.
(Forts.)*

*Angående
fullföljande af
omorganisationen
af landtmätari-
staten i orterna.*
(Forts.)

han förut åtnjutit lön i enskild tjänst. Härvidlag är det dock att märka, att landtmätarna icke äro några enskilda tjänstemän, utan statens tjänstemän; äfven om de icke åtnjutit någon lön af staten, äro de fullkomligt att anse och hafva äfven varit ansedda för statens tjänstemän. En kommissionslandtmätare har kungl. fullmakt. Jag finner således det af Kungl. Maj:t framlagda och af utskottet här tillstyrkta förslaget vara fullt riktigt.

Landtmätarna hafva under loppet af icke allenast decennier utan snart århundreden intagit en ganska egendomlig ställning. Det arbete, de hafva utfört, är ett mycket viktigt arbete, som djupt ingripit i landets utveckling, men det anseende de härför hafva åtnjutit har varit högst obetydligt, om något. De hafva ansetts snart sagdt såsom en pariasklass inom tjänstemannakåren, beroende därpå att de större delen af året måst vara aflägsnade från mera koncentrerade samhällen och skilda från umgänget med mera bildade människor: på grund af sitt arbete hafva de mest fått ligga ute i skogarna och i öde bygder, där de haft icke blott mycket arbete, utan äfven stora försakelser och umbäranden att uthärda. Det är hög tid att en ändring i deras sociala och ekonomiska ställning kommer till stånd, och då därför af vederbörande jämväl förordas, att kunskaperna skola ökas, är det att hoppas, att denna kår skall vinna den ställning i samhället som den förtjänar.

Herr talman, jag yrkar bifall till statsutskottets förevarande hemställan.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats dels, att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af herr *Jonsson*, att hvad utskottet hemställt skulle bifallas med följande ändringar:

att i aflöningsstaten antalet 119 distriktslandtmätare ändrades till 99 distriktslandtmätare och beloppet 238.000 kronor till 198,000 kronor samt statens slutsumma till 443,400 kronor;

att i mom. b) af nionde stycket sid. 8 i det tryckta utlåtandet orden näst efter semikolon å femte raden nedifrån: »börande lön-tagare — — kommissionslandtmätarbefattningen» skulle utgå;

samt att i mom. d) beloppet 322,000 kronor ändrades till 282,000 kronor, beloppet 483,000 kronor till 443,400 kronor och slutsumman 555,400 kronor till 515,400 kronor.

Härefter gjordes propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 85, i anledning af väckt motion om restitution till hotellaktiebolaget Continental i Ystad af erlagd brännvinsförsäljningsavgift, och

n:o 86, i anledning af väckt motion om tillägg till mom. 7:o i kungörelsen angående förändrade grunder för förvaltningen af kronans jordbruksdomäner den 4 juni 1908,
biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af lagutskottets den 8 och 15 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:o 40, i anledning af väckt motion om tillägg till § 300 sjölagen m. m., och

n:o 41, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 13 § skiftesstadgan,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 8 och 15 innevarande april bordlagda utlåtande, n:o 43, i anledning af dels väckta motioner med förslag till lag angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag, dels ock en med för-
anledande däraf afgifven motion.

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.*

Lagutskottet hade till gemensam behandling förehaft dels två i sak likalydande motioner med förslag till lag angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag, väckta den ena, under n:o 34, i Första Kammaren af herr *Sam. Clason* med instämmande af herr *Carl Björck* och den andra, under n:o 64, i Andra Kammaren af herr *Th. Furst*, dels ock en med för-
anledande af dessa motioner i Andra Kammaren väckt motion, n:o 202, af herr *Carl Lindhagen*.

Punkterna 1 och 2.

Herrar *Clason* och *Furst* hade i sina motioner hemställt, att Riksdagen måtte såsom lag för sin del antaga det i Kungl. Maj:ts proposition n:o 156 vid 1908 års riksdag innefattade förslag till förordning angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag.

I den af herr *Lindhagen* väckta motionen hade bland annat hemställt, att Riksdagen måtte förklara det af förenämnda motionärer framlagda lagförslag icke kunna i sitt nuvarande skick bifallas.

Utskottet hade i nu föredragna punkter hemställt,

1:o) att förevarande motioner af herrar *Clason* och *Furst* icke måtte till någon Riksdagens åtgärd för-
anleda; samt

2:o) att herr *Lindhagens* ofvannämnda yrkande måtte anses besvaradt af utskottets hemställan under punkten 1.

Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)

I fråga om utskottets hemställan under punkten I hade reservation afgifvits af herrar *Rudebeck*, *Gezelius*, *Magnuson* och *Widén*, greve *Hamilton* samt herrar *Jansson* och *Ersson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till herrar *Clasons* och *Fürsts* ifrågavarande motioner.

Herr *Rudebeck*: Herr talman! Jag har varit af skiljaktig mening med utskottet i denna fråga, och jag ber därför att nu få yttra några ord i densamma.

Utskottet ställer sig på samma ståndpunkt som utskottet intog förlidet år, då frågan var före på grund af en kungl. proposition i ämnet. Enligt mitt förmenande ser utskottet frågan helt och hållet ur den ekonomiska synpunkten, och jag vill icke heller förneka, att denna synpunkt är mycket viktig, men jag anser, att det finns en ännu viktigare synpunkt, från hvilken man bör bedöma denna fråga: det är den social-hygieniska. Enligt min mening bör det nämligen ligga i statens välförstärda intresse att söka medverka till att mödrarna, uppfostrarinnorna af det kommande släktet, icke blifva genom ett alltför tungt arbete försvagade till hälsan och icke heller genom en lång och olämplig arbetstid beröfvade möjligheten att med bibehållande af hälsa för egen räkning ägna nödig omsorg åt barnens uppfostran och familjens vård. Erfarenheten ifrån andra länder har visat, att kvinnans arbete inom de industriella yrkena kan ändras och begränsas, utan att därigenom vållas några synnerligen afsevärda svårigheter för henne i ekonomiskt hänseende, om det också fordras en viss öfvergångstid för att forma de bestående förhållandena, så att de passa in i de nya föreskrifterna. Man åberopar mot lagen allmänt, att kvinnan tål vid nattarbete fullt ut lika väl och till och med bättre än mannen; och det kan ju icke förnekas, att kvinnan ofta får i hemmet ådagalägga stora prof på sin kraft och förmåga härutinnan. Dels finns det emellertid en gräns, hvar-öfver denna förmåga icke kan sträcka sig, dels är det arbete, som sker inom hemmet — äfven detta nattvaksarbete — icke alls att jämföra med arbetet i industriella företag. Det ena är ett arbete påkalladt af hemmets oafvisliga behof. af vården om barnen och dem som i öfrigt tillhöra hemmet. Detta arbete är af en helt annan art och annan beskaffenhet än arbetet i ett industriellt yrke. Det ena sker i hemmet och är i regel icke ständigt, det andra tar henne bort från hemmet. Jag har svårt att dela lagutskottets uppfattning, att kvinnans deltagande i industriellt nattarbete icke skulle menligt inverka på hennes arbete i hemmet eller vara skadligt både för henne och för hemmet. Det synes mig uppenbart att däraf lida både hon och hemmet.

Jag kan icke frigöra mig från den uppfattningen, att det som i mycket är bestämmande i denna fråga för dem, hvilka motsätta sig den ifrågasatta lagstiftningen, är, att den rubbar önskemålen hos dem, som så ifrigt yrka på kvinnans likställighet med mannen. Jag vill visst icke förneka, att denna likställighet i flera hänseenden kan vara berättigad; men det bör dock finnas en gräns för den-

samma, och det finns områden, där denna likställighet icke ens kan ifrågasättas. Vid den kongress, hvilken såsom känt är har behandlat denna fråga och hvilken förhandlingar återropades i den kungl. propositionen förlidet år, vid denna kongress voro närvarande såväl manliga som kvinnliga medlemmar, och deras erfarenhet, en erfarenhet af både teoretisk och praktisk art, som fann uttryck vid förhandlingarna därstädes, visade på att en lagstiftning sådan som den förevarande icke blott var af behovet påkallad, utan äfven skulle vara till gagn och till nytta.

Jag anser, att man, icke minst i våra dagar, ej bör lämna obeaktad hemmets betydelse, dess uppfostrande betydelse, dess betydelse såsom vård och värn om dem, hvilka skola gå ut i lifvet. Man får icke förbise denna synpunkt och låta den ekonomiska frågan få bli helt och hållet bestämmande. Under våra lagstiftningsarbeten gifvas rikliga tillfällen att beakta, huru mycket som mångenstädes brister i hemmets förhållanden vid barnens uppfostran och vård. Jag tror icke, att det är lyckligt att uteslutande se på den ekonomiska sidan af saken, att endast och allenast penningarne få vara bestämmande, utan jag anser, att man äfven bör taga hänsyn till en annan sida af saken, ett kraf af annat och högre värde. Jag utprepar ännu en gång, att jag visst icke underskattar betydelsen af den ekonomiska sidan i denna fråga, men jag anser, att den är af underordnad betydelse gentemot den andra, den sociala och etiska sidan. Och när lagutskottet frågar, »huruvida de skäl, som anförts till stöd för lagstiftningen i fråga, nämligen omsorgen om det uppväxande och kommande släktet och hänsynen till kvinnans i jämförelse med mannen svagare kropps-konstitution, kräfva en så vidtgående inskränkning i kvinnans frihet att lämpa arbetstiden efter i hvarje fall föreliggande förhållanden och behof», svarar jag på den frågan utan ringaste tvekan ett obetingadt ja. Denna omsorg och denna hänsyn anser jag vara så stor och betydelsefull, att den helt bör få göra sig gällande.

Dessa äro de skäl, som för mig varit öfvertygande, då jag icke kunnat biträda utskottets mening, hvarför jag, herr talman, ber att få yrka bifall till min reservation och de i ämnet väckta motionerna.

Herr Clason: Då jag såsom motionär är en anledning till att Riksdagen äfven i år får sysselsätta sig med denna fråga, anhåller jag att få angifva de skäl, som hafva föranlett mig att åter bringa frågan å bane, och ber att få göra det med en viss utförlighet därför att frågan synes mig hafva en mycket stor betydelse. Den afviker i vissa hänseenden från de frågor, som vi eljest bruka behandla. Våra vanliga debatter röra sig om frågor, hvilka hafva intresse så godt som uteslutande för vårt eget land. Här är förhållandet däremot ett annat: frågan är, på samma gång den rör oss själfva, också af internationell natur, och det beslut, som vi därutinnan fatta, eller de uttalanden vi göra, komma, såsom erfarenheten visat, att refereras och kommenteras i utlandet och att där bidra att fästa uppmärksamheten på oss.

Angående förbud mot kvinnors användande till nattarbete i vissa industriella företag.
(Forts.)

Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)

Jag säger såsom erfarenheten visat, och jag skall be att få anföra ett exempel härpå, detta så mycket hellre som det varit ett af de skäl, hvilka föranledt mig att motionera i saken.

Såsom kammaren erinrar sig, är det i fjol framlagda, men då fallna lagförslaget i denna fråga, hvilket i år upptagits i motionen, ett led i en internationell öfverenskommelse, ursprungligen träffad år 1906 på en internationell kongress i Bern, hvilken öfverenskommelse där antogs af Europas samtliga på kongressen representerade stater — och det var alla så när som på S. Sakens vidare öde kom i följd däraf naturligtvis också att blifva föremål för internationell behandling. Detta har redan skett: det skedde bland annat på den internationella föreningens för lagstadgad arbetarskydd sista kongress i Luzern i september förra året, där de olika staternas representanter redogjorde för hvad som passerat i ärendet inom deras områden och särskildt för nu föreliggande lagstiftnings öde. Från vårt land förelåg då också redogörelse för hvad som passerat här. Det var *afslag* å lagstiftningsförslaget — det *enda* afslag som anmälts från någon stat! Hvad inträffade då? Jo, det inträffade, att kongressen, samtidigt med att den beslöt aflåta en tacksägelseadress till den svenska regeringen, uttryckande föreningens tacksamhet för dess bemödanden i frågan, också uttalade sitt beklagande öfver att dessa bemödanden icke åtföljts af framgång och sin förhoppning, att nya åtgärder skulle föra till det önskade målet. Kongressen ville icke tro, att afslaget från Sveriges sida skulle kunna vara definitivt, utan att, tack vare »förnyade ansträngningar för den ädla saken», som det hette, äfven den allmänna meningen hos oss snart skulle ena sig om förbudets genomförande.

Det är således, mina herrar, en allmänt uttalad förhoppning på detta område från de mest sakkunniga personer, som vår kulturvärld kan sägas äga, att frågan skall återupptagas; det är ett af skälen till att jag åter bragt den på tal.

Det inträffade emellertid också något annat på denna kongress. Där utdelades ett ganska omsorgsfullt verkställt referat af debatterna i svenska Riksdagen i fjol, och det befanns därvid, att mot förslaget här anförts en del argument, som uppväckte de närvarandes stora förvåning. Det var bland annat de skildringar, som lämnats af de menliga följder, hvilka förbudet mot nattarbete påstått hafva medfört i vissa andra länder, som uppväckte denna förvåning, däribland särskildt den beryktade, många gånger i vårt land upprepade historien om de »5,000 kvinnliga typograferna i Paris», som vid nattarbetsförbudets genomförande skulle hafva blifvit brödlösa eller måst öfvergå till mindre lönande yrken eller rent af hemfallit åt prostitutionen. Denna historia framkallade af en fransk sakkunnig på kongressen ett genmäle, och jag ber att få uppläsa några ord ur det stenografiska referatet öfver kongressens förhandlingar i detta afseende. Den nyssnämnde franske sakkunnige, en af de mest framstående på området, yttrade bland annat:

»Det som väckt vår förundran är, att den svenska Riksdagen motsatt sig denna åtgärd på grund af en alldeles besynnerlig diskus-

sion efter att ha fått höra argument, som sakna hvarje verklig grund. Man måste förvånas att deputerade uppträda så föga vederhäftigt och motsätta sig ett förslag på grund af absolut falska uppgifter, meddelade dem man vet ej huru. En medlem af Riksdagen, herr Lindhagen, har bekämpat nattarbetsförbudet och därvid åberopat dess följder i Frankrike, under sådana öfverdrifter, som äro oförlätliga hos en allvarlig man. Herr Pettersson i Södertälje en annan svensk riksdagsman, har likaledes bekämpat lagen med argument af en beklaglig oriktighet.» Så refereras denna historia om de kvinnliga typograferna i Paris. — »Man baxnar», fortsätter samma talare, »att se riksdagsmän använda sådana argument, som ej ha någon exakt grund att hvilas på. Hvar ha de sökt sina upplysningar? De argument som här åberopats äro rent gripna ur luften.» Därpå meddelar samma sagesman, att vid förbudets ikraftträdande funnos icke ens i hela Frankrike 5,000 kvinnliga typografer, långt mindre i Paris, att lagen icke medfört någon inskränkning i de uti yrket sysselsatta kvinnornas antal, att nattarbetet för dem däremot utbytts mot dagarbete och att antalet kvinnliga typografer efter lagens antagande snarare ökats än minskats. Således står absolut ingenting kvar af den argumentation, som här då anfördes och som utöfvade ganska mycket inflytande.

Såsom herrarna se, förhåller det sig således som jag sade, att icke blott våra beslut, utan äfven våra yttranden i en fråga sådan som denna blifva mycket uppmärksammade utomlands. Det kan ju under sådana förhållanden icke vara behagligt, när den uppmärksamheten utmynnar i en sådan kritik!

Hur är det nu med skälen mot förslaget i år? Jo, lagutskottet har åberopat precis samma skäl som i fjol — skäl, som af en annan talare på nämnda kongress framkallade det omdömet, att det syntes honom erinra om längesedan försvunna tider. Det enda nya, som tillkommit från lagens motståndare, det är herr Lindhagens nya reservation. Det skulle ju kunna vara frestande att något gå in på den; det skall jag emellertid icke göra i annan mån, än att jag ber att få citera slutorden i densamma: »Det är skada och skam», heter det där, »för oss att ej vara med i den europeiska konserten på detta område, säger man. En motsatt uppfattning påstås vara uttryck allenast för en ensidig feminism.

»På detta behöfver med hänvisning till det ofvan sagda endast svaras, att det verkligen ej kan anses vare sig gagnande eller smickrande att få eftersägningsvis vara med i finalen af denna manskör ur en bortdöende maskulin kulturvärld. Vi hade kunnat blifva det första europeiska folk, som genomfört allmän rösträtt både för män och kvinnor, men vi valde att i stället blifva det sista, som slöt sig till de gamla vägarne. Ännu kunna vi vara de första att i skyddslagstiftningen med rättvisa ställa det arbetande folkets myndiga män och kvinnor vid hvarandras sida som kamrater. Men det ser ut, som om vi äfven här skulle försmå denna ära för vanäran att vara bland de sista i efterliknandet af metoder, som dock en gång måste öfvergifvas.»

Angående förbud mot kvinnors användande till nattarbete i vissa industriella företag.
(Forts.)

Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)

Jag skulle vilja fråga: Tror någon att detta tal — det enda nya, som i år af lagens motståndare anförts — detta tal om van-äran för oss att gå hand i hand med öfriga europeiska kulturstater — denna »bortdöende maskulina kulturvärld», som Stockholms borgmästare uttrycker sig — tror någon, säger jag, att detta tal, detta nya skäl är ägnadt att ådraga oss någon mera smickrande uppmärksamhet än den som varit följden af fjolårets?

Går man nu till botten af lagutskottets egna skäl, vill det emellertid förefalla mig, att man knappt kan säga, att de komma att stå sig synnerligen mycket bättre inför de *fakta* utlandet på detta område har att uppvisa. Jag sade lagutskottets egna skäl, jag borde ju rättare säga halfva lagutskottets, ty faktum är att nio ledamöter reserverat sig.

Vi hafva dessa skäl samlade på sidan 19 i utskottets betänkande, det stycke, som börjar med »Det är väl sant att» etc. Det som då frapperar, om man läser igenom detta stycke, är för det första. Huru sväfvande utskottets motskäl äro formulerade. Om herrarna behaga läsa igenom dessa satser, tio eller tolf stycken, skola herrarna märka, att det knappast finnes ett enda bestämdt påstående. Det är tvärtom blott ett hopande af antaganden utan någon bevisning. »Det synes», »det lär väl ofta», »det synes med visshet kunna förväntas», »det är måhända så», »det går kanske på det viset» o. s. v. Icke är det någon bevisning att taga fasta på. Det är blott en samling obevisade hypoteser, som visserligen lagts i en rad, men hvad är den bevisningen egentligen värd? Naturligtvis ingenting. Den vore icke något värd ens om den blott bestod af *en* obevisad hypotes, än mindre nu då den består af tio till tolf sådana, lagda vid hvarandra.

Söker man emellertid taga fram hvad lagutskottet har velat säga — ehuru med sina »kanske» och »måhända» — torde det dock kunna koncentreras i några satser, som jag ber att få bemöta. För det första: det är icke säkert, att kvinnorna få mera nattvila om de hindras att arbeta i fabriker på nätterna. Tro herrarna på detta? Tro herrarna att det, såsom lagutskottet förmenar, är likgiltigt för en persons nattvila, om han är *tvungen* att arbeta på nätterna eller är fri därifrån? För min del är jag så fullkomligt öfvertygad om motsatsen, att jag icke ens anser den saken behöfva diskuteras. Men lagutskottet vänder nästan upp och ned på hela saken — ehuru naturligtvis med åtskilliga »måhända» och »kanske». Ty det antyder till och med, att en kvinna, som är befriad från fabriksarbete på nätterna, blifver »mindre förmögen» än dessa, som äro upptagna med nattarbete, att ägna hemmet tillbörlig vård. Konsekvensen af denna tanke borde ju då vara den, att lagutskottet skall arbeta för att ålägga *alla* kvinnor att arbeta på nätterna, eftersom de på det viset skulle blifva »mera förmögna», som det heter, att sköta hemmen.

Lagutskottets andra sats, ehuru ock den försedd med åtskilliga »måhända» och »kanske», kan så uttryckas, att det skulle blifva åtskilligt svårare för kvinnorna att få arbete, att konkurrera med männen på arbetsmarknaden, om de icke få deltaga i nattarbetet.

Jag skulle vilja svara: Hvarför har lagutskottet i det tafall stannat vid »mähända» och »kanske», när det finns *fakta* att tillgå från erfarenheten i länder, där nattarbetsförbudet sedan länge är genomfördt?

Man kan sammanfatta dessa fakta däri, att ehuru från början från förbudets motståndare den satsen alltid framställets, att förbud om kvinnligt nattarbete skulle medföra, att kvinnorna ersattes med manliga arbetare, så motsäger erfarenheten från nästan alla länder detta antagande. Jag skall anföra endast några siffror. De ena från Holland, därför att Holland särskildt åberopats af herr Lindhagen i hans motion. År 1889, då lagen antogs där, utgjorde kvinnorna i industriarbete 11.3 procent af samtliga arbetare. År 1899, tio år senare, då lagen verkat i tio år, hade denna procentsiffra stigit till 12.4 procent. Precis samma eller liknande siffror kan man hämta från Tyskland. Lagen började där 1892, men trädde först efter hand i kraft. 1895 var antalet kvinnor sysselsatta i industriarbete 18.4 procent och 1907 19.7 procent. De manliga arbetarnas antal hade under tiden vuxit med 48.5 procent, de kvinnliga med 55.2 procent. Kvinnornas användning i industriellt arbete har således trots lagens antagande icke minskats; den har till och med stigit hastigare än männens.

Går man till enskilda industrigrenar, sådana enskilda industrier, som träffats af detta förbud, finner man precis samma förhållande. Om man går till tryckerierna i Tyskland, sysselsatte dessa år 1894 16,000 kvinnliga arbetare och år 1900 26,000. I närings- och njutningsmedelsindustrien, därunder socker och tobak falla och dylikt, där mycket kvinnor arbeta, sysselsattes år 1894 88,000 och år 1900 123,000 kvinnliga arbetare.

Medan jag är inne på dessa siffror, kanske jag ock bör beröra en siffra, som förekommer i en bilaga till herr Lindhagens motion. Det är ett uttalande från en sockerindustriarbetareorganisation. Det säges där, att organisationen inom sig inrymmer cirka 800 kvinnor, fördelade på olika sockerfabriker inom landet, samt att lagförslagets antagande skulle »absolut göra mellan 500 och 600 kvinnor enbart inom denna industri arbetslösa».

Jag tror, att med denna uppgift kanske förhåller sig ungefär på samma sätt som med den om de kvinnliga typograferna i Paris. Förhållandet är för det första, att det icke finnes i Sveriges sockerindustri efter de sist tillgängliga siffrorna 800 kvinnor. Antalet stannar vid 614. Vidare är antalet i nattarbete deltagande kvinnor icke heller 500 till 600 utan 252. Således icke fullt hälften af det uppgifna antalet. Men vidare förekommer sådant nattarbete icke allmänt i industrien, utan blott vid sju arbetsplatser af tjugonio. Det går således lika bra att drifva industrien utan kvinnligt nattarbete. Då jag var nere i Skåne, sporde jag vid en stor sockerfabrik, huru med denna sak förhöll sig. Jag fick det svar: vi använda numera aldrig kvinnor till nattarbete. Jag frågade, om de heller aldrig gjort detta. Jo, tidigare, men då blott undantagsvis vid stora leveranser. Men detta är ju något som är förutsedt i lagen, då

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
Forts.*

Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)

den under sådana förhållanden medger undantag ända till sextio dagar om året. Slutligen, när dessa kvinnor undantagsvis användts, hade de icke under nätterna haft högre aflöning än under dagarna. Således alldeles tvärtom emot hvad man brukar antaga och hvad utskottet antager.

Tysklands sockerindustri är en af de förnämsta i världen. Den sysselsätter för närvarande öfver 6,000 kvinnor, trots att de icke få deltaga i nattarbete. Jag skulle vilja fråga: Huru kan under sådana förhållanden denna arbetareorganisation i Arlöf komma med det påståendet? Huru kan den öfverhufvudtaget *nu* komma med påstående om något, som på sin höjd skulle kunna komma att inträffa om fem år, då lagen skulle träda i kraft, ty det finnes ju i vissa fall en femårig öfvergångstid?

Ur lagutskottets motivering skulle möjligen ock kunna framdragas en tredje sats, som skulle innebära ungefär följande: när kvinnorna genom nattarbetsförbudslagen mer och mer förhindras från fabriksarbete — något som jag nu visat icke är fallet — skulle de i stället få ägna sig åt sämre sysselsättningar, som äro lägre betalda och som menligare inverka på deras hälsa. Försatsen har nyss bevisats vara oriktig. Eftersatsen faller således också. Det är alldeles obevisadt, att lagen om förbud mot nattarbete drifvit kvinnorna från fabrikerne.

Slutligen vill jag upptaga den satsen hos utskottet, att kvinnorna själfva icke skulle vilja hafva lagen, hvarför man icke borde antaga den. Detta skall naturligtvis, svarar jag, afgöras efter de *skäl*, som af kvinnorna anförts. Men förhållandet är att dessa skäl icke hafva varit andra än just de ofvan relaterade, som befunnits ohållbara, och därför bör man då icke heller rätta sig efter dem, *för såvidt andra positiva skäl tala för lagens genomförande*, och dit skall jag nu till sist öfvergå.

Dessa kunna sammanfattas sålunda. För det första måste man här absolut taga hänsyn till kvinnans *särskilda uppgift* såsom det nya släktets bärarinna och fostrarinna och såsom familjens vårdarinna, och för det andra måste man taga hänsyn till den allmänna erfarenheten om fabriksarbetets, särskildt det industriella nattarbetets, *speciella* skadlighet för kvinnan.

Om man studerar denna lagstiftnings historia i de europeiska länderna, skall man finna, att det är dessa skäl och denna erfarenhet, som drifvit fram lagen. Jag skall icke trötta med många fakta, men jag skall be att få anföra några få. Hvarför infördes förbudet i England? Jo, svarar en kvinna, chefen för Englands kvinnliga fabriksinspektörer, därför att majoriteten af landets både män och kvinnor kände sig öfvertygade om att denna lagstiftning kräfdes af sociala och moraliska skäl. Hvarför infördes lagen i Holland? Jo, sedan en undersökningskommission år 1886 tillsatts, hvilken efter ingående undersökningar, bland annat genom vittnesförhör äfven om de sedliga förhållandena, kommit till det resultat, att nattarbete var högst skadligt för kvinnor såväl moraliskt som fysiskt. Hvarför infördes förbudet i Italien? Jo, svarar en italienare, på grund af en

allmän iakttagelse att bleksot, skrofler och lungsot vore vanliga inom nattarbetsdistrikten, hvilket framkallade en opinion, som förmodade en industriidkarekorporation, handelsrådet, att själf föreslå förbudets genomförande. Det förhåller sig precis på samma sätt i andra länder, Österrike och Tyskland o. s. v. Man har sett, att kvinnor i industriarbete visat starkare sjuklighet och längre sjuklighet än männen. I Tyskland har konstaterats, att hufvudorterna för barnadödligheten varit just de orter, där kvinnligt nattarbete bedrifvits. Erfarenheten är precis densamma öfverallt.

Gå vi till svenska förhållanden, finnas för närvarande belysande siffror öfver sjukligheten i fabriksindustrien endast ifrån två yrken, bryggerier och tryckerier. Skillnaden mellan sjukligheten för män och för kvinnor är där rent af förvånande stor, långt större än man förut anat. Regeln är eljes i Sverige, att kvinnornas sjuklighet i samma åldrar är mindre än männens. Siffrorna från tryckerierna äro däremot 471 sjukdagar på 100 män och 632 på 100 kvinnor. I bryggerinärningen ställer sig sjukdomsprocenten 36.3 procent för kvinnor och 23.7 procent för män.

Således, det är en fullkomligt allmän erfarenhet, att fabriksarbete och särskildt nattarbetet i fabriker är speciellt skadligt för kvinnor. Det är en allmän hygienisk erfarenhet, som kan sägas omfattas af samtliga hygienici på detta område. Då har man infört lagen. Och går man sedan till följderna, hvad hafva de blifvit? De hafva blifvit, att dödligheten sjunkit efter nattarbetsförbudets införande hastigare för kvinnor än för män. Detta kan konstateras med siffror från olika länder.

Men det är icke blott sjuklighet och dödlighet det här gäller, utan det är ock någonting annat, hemmet, familjelifvet, barnen och allt som därmed sammanhör, i alla de fall, där dessa måste lida af att modern nödgas under nätterna vara borta i en för henne skadlig sysselsättning för att sedan slö och förstörd komma hem till dagens göromål. Det är ock ett kapital, man icke får förgäta; man får icke underskatta betydelsen af att genom en klok lagstiftning skydda hemmet och stärka familjen, ty hem och familj äro i alla fall samhällets grundval. Det är i själfva verket släktets *eget* fortbestånd det här gäller, då man vill skydda kvinnan.

Det är ock därför man i andra länder gått *vidare* på den bana, man vid Bernkonventionen slog in på. Jag ber att blott få anföra ett enda belysande exempel. I december förra året antog tyska riksdagen en ny lag i detta afseende, som går vida utöfver Bernkonventionen, hvilken vår lag skulle följa. Vårt lagförslag stadgar en fritid för kvinnor från 10 på kvällen till 5 på morgonen. Den nyss antagna tyska lagen stadgar en fritid från 8 på kvällen till 6 på morgonen och lägger därtill söndagar och helgdagsaftnar från klockan 5 på eftermiddagen. Vår lag medgifver undantagsbestämmelser intill 60 dagar. Den tyska lagen inskränker dessa till 40 dagar med vida mera inskränkande bestämmelser. Den tyska lagen lägger därtill för kvinnor en maximalarbetsdag af högst 10 timmar, under lördagar högst 8 timmar, och den föreskrifver därtill minst

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

en timmes middagsrast, hvilken utsträckes särskildt för dem, som hafva hushåll att besörja, till en och en half timme. Den har ock andra längre gående bestämmelser. Om dessa bestämmelser rådde i tyska riksdagen absolut ingen tvekan. Det framlades förslag, som voro ännu mera långt gående, och om dessa tvekade man, men det var ingen tvekan om att man skulle gå längre än Bernkonventionen, ty den ansåg man innebära ett minimum, ehuru det yttrades i Riksdagen från ett mellanparti — således icke af de alltför radikale — att »tyvärr finnes i socialpolitiskt hänseende efterblifna stater äfven i Europa», att de vilja stanna vid Bernkonventionen. Vi ha ej ens hunnit dit!

Jag skulle till slut vilja fråga: Tro ni icke, mina herrar, att den tyska industrien är konkurrenskraftig? Tro ni icke att Tyskland förstår, hur man skall sköta sin industri, eller, rättare sagt, tro ni icke att det förstår, huru man skall på en gång både sköta industrien och skydda familjelifvet?

Den internationella lagstiftningen på detta område går i många afseenden ut ifrån den internationella arbetareskyddskonferens, som tyske kejsaren inkallade till Berlin 1890. Bland andra beslut, som där fattades, var ock en resolution om önskvärdheten af att kvinnor befriades från fabriksarbete på nätter och söndagar. Resolutionen fattades med sju röster. Fem stater voro emot och tre nedlade sina vota. Bland de sju, som då röstade för resolutionen, var äfven Sverige. Det är den enda stat, som sedan dess icke gjort något, under det att majoriteten af de dåvarande motståndarna redan gått vida längre.

Det är högst antagligt, att det nu framlagda lagförslaget detta år skall blifva antaget af medkammaren. Det är vidare bekant, att det ingenting annat är än ett förslag, som vår regering vid förliden riksdag framlagt. Jag skulle därför vilja uttrycka den vissa förhoppning, att under sådana förhållanden denna kammare icke heller skall ställa sig hindrande i vägen för att äfven Sverige efter nitton år skall kunna skrida från ord till handling.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Trygger: Herrarna, som hafva hört de båda föregående ärade talarna och särskildt den siste, förstå nog att det för mig, fast det är ett arbete på dagen, kan vara ansträngande nog att upptaga till bemötande alla de skäl, som den siste ärade talaren gjort gällande. Det är svårt att få fasta på ett så långt och utförligt anförande med så mycket punkter och synpunkter och jag får därför be om ursäkt, ifall jag icke skulle upptaga till bemötande allt hvad han gjort gällande; det har berott på att jag icke kunnat anteckna allt eller att det har undgått mig.

Det är alldeles tydligt, att den, som är emot ett lagförslag sådant som det nu föreliggande, den är naturligtvis icke emot att skydda kvinnorna. Långt därifrån. Utan skälet till vårt motstånd mot förslaget är, att hvad man här framställt såsom ett verkligt skydd

för kvinnorna, enligt vår uppfattning icke är något skydd, utan tvärtom innebär en försämring af deras ställning.

Den siste ärade talaren har förebrätt lagutskottet, att det skulle uttalat sig obestämdt i sin motivering. Men i en punkt vågar jag påstå, att utskottet uttalat sig fullt bestämdt, och det är just då vi förklara, att ifall man spärrar vägen för kvinnorna till ett visst förvärf, så måste man se till att det finnes möjlighet för dem till ett bättre eller åtminstone ett lika godt förvärf. Man har icke rätt att kasta dem, tvinga dem till ett sämre. Och det är vår uppfattning, att ifall man skulle antaga en lag sådan som denna, skulle därigenom ingalunda minskas de tillfällen, då kvinnorna behöfva slita ut sig för att förvärfva det uppehälle, som erfordras för dem eller deras familjer, utan de skulle tvärtom ökas.

Vi kunna reglera för fabrikerna, men vi kunna icke reglera för hemmen, och ifall vi utestänga kvinnorna från fabrikerna, tvinga vi dem till sådana förvärfsgrenar, där deras arbete sker hemma och där deras hälsa är underkastad långt större fara än på det förra stället. Fabrikerna kan man underkasta skyddslagstiftning. Där kan man bestämma, huru lokalen o. s. v. skall vara beskaffad, och genom yrkesinspektion tillvarataga arbetarnes intressen, men när kvinnan sitter i sitt hem, då är detta icke möjligt. Och jag för min del kan icke begripa, att det skulle vara så farligt, att kvinnorna arbeta en eller annan timme på natten mellan kl. 10—5 i en fabrik. Däremot kan jag ej sluta till ögonen för den massa af kvinnor, som sitta i sina små kyffan tillsammans med sin familj och för en ringa aflöning slita ut sig både natt och dag. Vi hafva trott, att för kvinnan, liksom för arbetarne öfverhufvud taget, skulle det vara af stor vikt att få sitt arbete väl betaldt. Då kan hon skaffa sig både tillfredsställande bostad och föda och få krafter att se till sin familj och sina barn. Att utesluta kvinnorna från dylika väl betalda förvärfsgrenar, där nattarbete förekommer, det hafva vi ansett vara att beröfva henne just denna möjlighet för en dräglig tillvaro för sig och de sina och kasta henne tillbaka till en sämre.

Vidare har för oss betydtt mycket, hvad kvinnorna själfva hafva för uppfattning i denna fråga. Och här i landet är ju den uppfattningen bland kvinnorna ganska allmän, icke endast hos de ledande, de bildade kvinnorna, utan just hos de kvinnor, som skulle träffas af nattarbetsförbudet, att en lagstiftning, sådan som den föreslagna, skulle vara skadlig. Kvinnan känner väl ändå sin egen natur något och förstår hvad som passar henne bäst, vare sig nattarbete eller dagarbete, och att utan vidare sätta sig öfver kvinnornas uppfattning i detta fall kan icke vara riktigt. Och det kan väl icke vara lämpligt att fästa afseende vid hvad som sägs i andra länder, men däremot icke taga hänsyn till hvad som sägs i vårt eget. Bland dem, som äro emot denna lagstiftning, finnas just de, som arbetat mera än andra för en förbättrad ställning för kvinnan. Detta lär väl ändå betyda något.

Jag skall nu be att få upptaga till bemötande de särskilda argument, som här gjorts gällande. Herr Clason fäste stor upp-

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

märksamhet vid att detta är en internationell fråga, och frågade, hvilket intryck det skulle komma att göra i utlandet, om denna kammare skulle fasthålla vid det beslut, som kammaren fattade i följ — efter hvilken tid intet nytt, såvida jag förstår, har i ärendet förekommit. Ja, visst är detta en internationell fråga i den mening, att frågan dyker upp i de olika länderna. Den är en internationell fråga äfven i den mening, att en konvention är sluten mellan åtskilliga stater och att det är föreslaget, att vi skola biträda en dylik konvention. Men jag kan icke finna, att den är internationell i den mening, att den ena staten icke skulle kunna bedöma denna fråga efter de förhållanden, som finnas inom den staten, utan nödgas bedöma den efter förhållandena i andra stater. Nu är det visserligen sant, att vi kunna riskera att än en gång få höra de hårda omdömen, som fälldes om Riksdagen och dess medlemmar, som voro mot denna lagstiftning i följ, ity att dessa hårda omdömen sannolikt komma att vid en ny kongress upprepas. Detta vore ju ganska tråkigt, synnerligast som dessa kongressledamöter enligt talarens mening vore de mest sakkunniga, som vår kulturvärld äger. Emellertid de argument, som han framställde från denna kongress, voro sannerligen icke de mest sakkunniga, som vår kulturvärld äger. Ty det hela föreföll mig endast vara, att man där tyckte, att vi voro dumma i den svenska riksdagen, voro okunniga och togo saken lättvindigt, men något verkligt skäl fann jag icke den ärade talaren åberopa ifrån denna kongress' förhandlingar. För min del har jag stor vördnad för kongresser. Det är icke tvifvel om att det är en massa ytterst internationellt värtaligt folk, som på kongresser kommer tillsammans. Emellertid kan man dock ofta mot dessa kongresser anmärka, att det ser nästan ut som om de skulle vara församlingar, om jag så får säga, för inbärdes beundran. Det vill säga dessa människor, det klandrar jag dem visst icke för, äro sammankallade för ett visst ändamål, och ingen reser dit utom den, som är intresserad just för det uppställda programmet. På så sätt blir det enighet mellan dessa delegerade från alla länder. Och så proklamerar denna samling personer för hela världen: »Nu är frågan löst, nu hafva de lagstiftande församlingarna att rätta sig härefter och fastställa, hvad kongressen beslutit». Jag vill visst icke förneka möjligheten af att denna kongress varit af annan natur, men det kan ju ock hända, att den icke stått öfver andra.

En talare på kongressen lär ha sagt, att lagutskottets skäl erinra om försvunna tider. För min del har jag icke så stor missaktning för den tid, som gått, och så stor beundran för den tid, som är i antågande, att jag icke skulle kunna taga som en komplimang detta yttrande af den ärade kongressledamoten.

Herr Clason har i sitt anförande talat om de hufvudskäl, som herr Lindhagen i år anført för sin reservation samt underkastat dessa kritisk granskning. I allmänhet är det ju med stor tacksamhet, som ett utskott tager emot en komplettering af de skäl, som utskottet för sitt yrkande framställt, men det är tydligen icke alltid med tacksamhet, som ett utskott kan taga emot skäl för ett helt

annat yrkande, och så är här fallet. Herr Lindhagen har yrkat något helt annat, och då är det omöjligt för oss att för vårt yrkande hålla till godo med de skäl, som han anfört till förmån för sitt.

Sedermera har herr Clason öfvergått till att tolka ut åtskilliga satser, som han finner uttalade hos lagutskottet, och när han visat absurditeten af dessa satser, har han ansett sig därmed hafva slagit ihjäl utskottets hemställan. Nog har herr Clason visat sig som en styf advokat i denna framställning, men jag vågar bestämdt påstå, att vi icke kunna hålla till godo med den tolkning, han gjorde af utskottets motioner. Han sade bland annat, att lagutskottet skulle hafva sagt, att det icke är tydligt, att denna lags antagande skulle bereda kvinnorna större hvila, trots det att hennes nattarbete minskas. Och så sade han: »Det är ju alldeles tydligt, att om vi få en lag, som förbjuder nattarbete inom industrien, så minskas kvinnornas nattarbete inom industrien». Ja, det är ju alldeles klart, att icke kan lagutskottet förneka, att, om denna lag blifver antagen och verkligen effektivt upprätthållen, den kommer att förhindra nattarbete inom industrien. Men det där har aldrig utskottet sagt, utan utskottet har endast uttalat, att denna lag icke hindrar nattarbetet inom hemmet för kvinnorna, ett arbete, som kan vara långt skadligare för kvinnan än arbetet inom fabrikerne. Vidare har utskottet sagt, att denna lag icke hindrar, att kvinnorna kunna få släpa ut sig på ett arbete under dagen, som för dem kan vara minst lika skadligt som arbetet under natten, ja ofta skadligare.

Det är vidare icke för att åstadkomma och realisera kvinnans likställighet med mannen, som utskottet afstyrkt det föreliggande förslaget, ty åtminstone jag för min del kan icke vara med om att skriva under en sådan allmän sats, och framför allt är den alldeles för allmän för att lämna någon ledning vid bedömandet af ett sådant förslag som det föreliggande. Men däremot hvad jag för min del håller på, och jag är säker på att utskottets majoritet också gör detsamma, det är, att kvinnorna böra behandlas med rättvisa och att man icke får begagna kvinnan blott och bart som ett medel för vissa samhällsändamål, utan någon hänsyn till den ställning, hon därigenom får, och det lif, som hon därigenom kommer att kunna föra. Och jag tror för min del, att åtskilligas standpunkt, hvilka äro så ifriga för denna lags antagande, karakteriseras bäst af de ord, som en talare i Andra Kammaren, herr Branting, yttrade vid debatten förra året. Han sade: »För oss är det centrala i denna fråga, att den är en del af den stora frågan om de strider, som måste utkämpas mellan de olika klasserna. Vi se det hela ur underklassens synpunkt, där den arbetande kvinnans intresse icke är att skilja från den arbetande mannens.» Med andra ord: vi se bort. huru denna lag verkar för kvinnan. Vi se blott och bart männens kraf på en minskad arbetstid och undersöka blott, om frihet från konkurrens genom en dylik lagstiftning befrämjas. En dylik orättvisa kan jag åtminstone för min del icke vara med om, och därför måste jag fortfarande yrka bifall till utskottets hemställan.

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
Forts.*

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

Herr Hildebrand: Då man diskuterar denna fråga, bör man, synes det mig, klargöra för sig, hvad nattarbete verkligen är och om det finnes någon större skillnad mellan natt- och dagarbete. Har man följt ett sådant arbete och sett det pågå natt efter natt, så tror jag, att man måste stanna inför det såsom ett erkänt faktum, att nattarbetet är oerhördt mycket mera uppslitande än dagarbetet. Jag har sett det på nära håll och icke blott sett, huru andens arbetare hastigare nötas ut, utan äfven huru en del arbeten utföras sämre på natten än på dagen, tydligen beroende på ett större mått af trötthet hos dem, som arbeta om natten. Och det visar sig i allmänhet också, att man icke kan ålägga personer att hafva nattarbete oafbrutet, utan skiften få växla, så att de lag, som ena veckan haft nattarbete, få dagarbete nästa vecka. Därmed är ju erkänd nattarbetets större skadlighet i förhållande till dagarbetet.

Nu inser jag till fullo, att nattarbetet är något nödvändigt, något som vår industri lika litet som andra länders kan komma ifrån. Men just därför att det är mera uppslitande, mera skadligt, synes det mig vara klart, att det är en samhällsuppgift att söka tillse, att de svagare individerna icke behöfva deltaga uti detta mera uppslitande arbete. När Viktor Rydberg i sin grottesång ville skildra, huru han såg utvecklingen, och där framställde, huru först männen och sedan kvinnor och barn drogos in uti industrialismens kvarn, ja, då tänkte han sig, att detta skulle vara på kung Mammons bud och att det var därifrån hindret skulle komma mot att få en bromsning. När det nu här är tal om att vårt samhälle skulle inskrida, så tillvida hämmande som kvinnligt nattarbete skulle förbjudas, ja, då kommer motståndet icke från det håll, där Viktor Rydberg lade det, utan då finner man icke utan förvåning, att det är goda och varmhjärtade kvinnor, förespråkarna för kvinnorörelsen i landet, som främst opponera sig emot en sådan hämning. Jag nämnde, att det är med förvåning man ser det, och det förefaller mig, som om man här såge en tillämpning på orätt ställe af abstrakta satser. Lagutskottets högt aktade ordförande har sagt, att utskottet icke har gått efter dylika abstrakta satser. Det märks äfven på innebörden af utlåtandet, men jag tror, att det under diskussionen i pressen och uti landet framkommit tillräckligt många uttalanden, som tyda på att hvad som ligger bakom har varit tanken, att mannens och kvinnans jämlikhet måste häfdas. Här har man sett yrkanden på att helst både mannens och kvinnans nattarbete borde förbjudas, men kunde man icke komma därhän, lät då också kvinnan hafva nattarbete, så att båda hafva det lika. Lagutskottets ordförande har opponerat sig emot att en sådan jämlikhet skulle finnas, och det är tämligen klart, att den icke kan finnas. Annu har det icke gått så långt, att barnafödandets konst blifvit tillgänglig för mannen. Annu stå vi kvar på det stadium, att kvinnans kropp är annorlunda ordnad och bräckligare än mannens. Annu torde man kunna iakttaga, att kvinnorna fortare slitats ut af visst arbete, blifva fortare nervösa och nervöst sjukliga än männen. Allt tal om jämlikhet

på arbetsområdet måste nog hänvisas till området för de obevisade påståendena.

Men, säger lagutskottets ordförande, det är icke efter dylika mera dimmiga hypoteser och satsar, som utskottet gått, utan utskottet har inriktat sig på den rent praktiska frågan: Skola kvinnorna få sämre ekonomisk ställning än männen, skall deras sträfvan att få väl betaldt för arbetet försvåras? Och jag vill också, med hänsyn till hvad jag tidigare anført, säga, att denna praktiska synpunkt gjorts till hufvudsak i ett par rätt mycket bärande uttalanden af kända förkämpar inom kvinnorörelsen. Men är det så säkert, att man vinner, hvad lagutskottet tänkt sig, att man här skulle vinna? Vi kunna, sade utskottets ordförande, reglera för fabrikena, men icke för hemmen. Ja, det är alldeles klart, men om man underlåter att, där det kan vara lämpligt ur samhällets synpunkt, reglera för fabriker, är det då säkert, att det därför blir bättre ställt för hemmen? Kan man icke tänka sig, att, om en i industrien arbetande kvinna ena veckan har nattarbete och andra veckan icke har det, det den andra veckan kan af henne kräfras ett arbete i hemmet, som håller henne vaken på natten? Kan det icke tänkas, att hemmets bestyr och bekymmer komma öfver henne, när hon slutat sitt nattarbete och är i sitt hem?

Så står kvar det viktiga skälet, att kvinnan skulle få bättre betaldt, om hon blefve fullt jämnställd med mannen. Herr Clason har påpekat, att så icke är fallet, där nattarbete användes i en del sockerfabriker. Låt oss tänka, huru utvecklingen kan komma att gå. Det visar sig, att kvinnornas antal uti industrien här liksom på andra håll ökas. Antag nu, att kvinnorna blifva allt framgent fullt likställda med männen och att nattarbete tillåtes för kvinnan i samma mån som för mannen och att man på detta sätt jämnar vägen för kvinnornas indragande i det industriella arbetet! Om här blir en stor tillströmning af kvinnliga arbetare, är det då säkert, att resultatet blir högre lön för kvinnorna? Kan det icke mycket lättare blifva så, att det blir lägre lön för männen? Det är ju ändå tillgången på arbetskraft, som i hög grad normerar arbetslönerna. Och kan icke en stark tillströmning af kvinnliga arbetskrafter äfven inom en industri, som fordrar nattarbete, verka i en sådan riktning? Jag anser således, att det är en alldeles obevisad sats, att kvinnorna med nattarbete skola få bättre betaldt och på det viset en bekymmerfriare tillvaro, än de eljes skulle få. Saken bör naturligtvis ses icke endast ur kvinnornas egen synpunkt, utan ur samhällets och ur den, hvilken utveckling man för samhället anser bäst och lyckligast. Nog tror jag, att de allra flesta kunna enas därom, att det lyckligaste skulle vara för kvinnorna, om jag närmast tänker på de gifta, att de finnas uti hemmen, vårda hemmen och fostra det uppväxande släktet. Det kan icke vara lyckligt, om både mannen och kvinnan, fadern och modern tjänstgöra vid fabrikena, om barnen öfverlämnas åt sig själfva, den ena veckan om dagen, den andra veckan om natten, och om fadern och modern, när de äro hemma på dagen, ligga och sofva. Detta kan icke ur samhällets och kommande släktens syn-

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

punkt vara lyckligt. Den lyckligaste utvecklingen vore därför, om inom storindustriens områden det kunde ordnas så, att med stark arbetsintensitet, med tillgodogörande af arbetarnes individuella anlag utan den utjämning i förslappande riktning, som ofta gör sig gällande, och med användande af moderna lönemetoder, som kunna drifva fram ett bättre effektivt arbete, man kunde ställa så, att hufvudernmannen förtjänade tillräckligt för hemmets uppehälle, så att hustrun kunde vara hemma och vårda sig om hemmet och fostra barnen. Det är icke tvifvel om att en sådan utveckling vore bättre än en sådan, som leder till att både man och hustru, fader och moder dragas in uti det industriella nattarbetet. Men, invänder man, det finnes många ogifta kvinnor och många änkor, med andra ord kvinnor, som icke hafva barn att fostra, icke något hem att ägna sig åt. Ja, det bör naturligtvis icke förhindras, att dessa deltaga i det industriella arbetet, men det förefaller mig, att deras industriella arbete kunde begränsas till dagarbetet. Det är icke för all industri behöfligt att gripa till nattarbetet. Och det förefaller mig, som om man skulle kunna tillgodogöra sig deras arbete i den industri, som icke behöfver nattarbete. För öfrigt, se vi på dessa ogifta kvinnor, som dragas in uti det industriella arbetet, finner man icke, att barnaföderskornas, mödrarnas antal ökas ibland dem? Måste man icke där, likaväl som för hustrurna, tänka på att de behöfva skonas? Nu finnes visserligen en skyddslagsstiftning för barnaföderskor, men denna lagstiftning har icke kunnat och har icke velat tillgodose behöfvet i största möjliga mått af hvilade under den långa hafvandeskapstiden. Skall man då tänka sig, att dessa kvinnor skola in-dragas i nattarbetet, om det kan undvikas?

Nu inser jag naturligtvis, att vår industri icke kan ställas sämre än i andra länder. Om det därför skulle vara så, att kvinnorna hade nattarbete annorstädes, och fråga vore om att införa det här, då kan jag inse, att det för industrien kunde ställa sig mycket bekymmersamt, men när det tvärtom ställer sig så, att nattarbetet förbjudits i andra länder, och när frågan sedan kommer till oss, så synes det mig, att man utan betänkligheter bör vara med om att genom ett bifall till motionerna antaga den lag, som här är ifrågasatt. Och det är därför, mina herrar, jag finner mig uti det betänkliga att tillhöra dem, som, enligt hvad herr Lindhagen säger, »eftersägningsvis äro med i finalen af denna manskör ur en bortdöende maskulin kulturvärld».

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Afzelius: Efter den långa diskussion, som här ägt rum, inskränker jag mig till att antyda de synpunkter, som för mig äro bestämmande i denna fråga.

Jag måste börja med ett erkännande: om i den sena aftonstund i fjor, då denna kungliga proposition behandlades här i denna kam-mare, det hade kommit till votering, skulle jag hafva förenat mig med lagutskottet. Jag var under starkt intryck af den kvinno-rörelse, som stödde lagutskottets uppfattning, och jag hade själf för

litet trängt in i frågan. Jag har gjort det mera nu, och nu är jag fullt bestämd för att gifva min röst för reservationen.

Jag tror, att man kan gå ut från, såsom en obestridd eller åtminstone obestridd sats, att det industriella nattarbetet är för kvinnan i vida högre mån skadligt och farligt än för mannen. Den satsen är icke bestridd utaf lagutskottet, och jag tror icke, att den kan bestridas. Den kan statistiskt till full evidens ådagaläggas. Om därför någonsin en skyddslagstiftning mot det industriella arbetets faror är berättigad, så skall det väl vara här. Därifrån har man också vid den internationella behandlingen af frågan utgått såsom ett »postulat», om hvilket det heter, att det är något, som icke behöfver bevisas. Europa står så godt som enigt om detta — utom Sverige. Min ärade vän, lagutskottets ordförande, yttrade sig med persifflerande artighet om dessa internationella kongresser. Ja, jag är icke heller någon speciell vän af dessa kongresser, men jag ber att få fästa uppmärksamheten på att här är icke fråga endast om ett kongressvotum, utan här är fråga om en *lagstiftning*, som är antagen af de allvarligaste parlament i världen, af Englands och af Tysklands parlament, hvilka inom sig inrymma lika djupt tänkande och på området lika erfarna män som lagutskottet kan uppvisa. Det är en allvarlig sak att ställa sig utanför en internationell lagstiftning af detta slag; ty om på något område en *internationell* lagstiftning är berättigad, så är det just på arbetareskyddslagstiftningens område.

Angående förbud mot kvinnors användande till nattarbete i vissa industriella företag.
(Forts.)

Hvarför skall man nu icke vara med? Hvarför skall Sverige icke deltaga i en sådan lagstiftning? Lagutskottet svarar härtill:

»I hvad mån samhället bör reglerande ingripa till skydd för arbetaren inom de industriella yrkena, måste bero af de faktiska förhållandena. Dessa gestalta sig naturligtvis olika i olika länder, och hvad som är erforderligt eller lämpligt i ett land, är gifvetvis därmed icke passande i ett annat.»

Förhållandena i Sverige skulle således vara säregna mot andra länders. I hvilket afseende? Ar det industriella nattarbetet i Sverige lättare att utföra för kvinnan än i andra länder, är det mindre tungt, mindre farligt? Eller äro våra kvinnor starkare och mäktigare att bära och underkasta sig dess faror? Jag tror, att man måste besvara dessa frågor med nej och erkänna, att i det stora hela arbetet i Sverige och i utlandet härvidlag är lika och att kvinnorna äro på samma sätt utrustade därför. Hvad som i dessa afseenden erfordras af skyddsbestämmelser i det ena landet behöfves också i det andra.

Men utskottet anger olikheter. Olikheterna skulle, såvidt jag af lagutskottets betänkande kan förstå, vara, att dels är i vårt land det antal kvinnor, som nu användes i industriellt nattarbete, jämförelsevis ringa och dels visar detta antal en gifven tendens att ökas. För min del måste jag då säga, att af dessa bägge skäl det senare upphäfver det förra. Jag kan förstå, att när det icke är ett så stort antal kvinnor som användes på detta sätt, *kan* man negligera krafven och afvisa behofvet af en sådan lagstiftning. Men i samma mån som antalet har tendens att ökas, måste betänk-

Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)

ligheterna mot en sådan lagstiftning försvinna. Jag säger med reser-
vanterna, att dessa skäl tala för en sådan lagstiftning men icke
emot den. Ju färre kvinnor det är som för närvarande användas
i nattarbete, dess färre är det, som träffas af den obehagliga öfver-
gången, ju mera antalet ökas, desto mera ökas faran af att låta
det vara som det är.

Jag tror icke, att argumentationens tyngdpunkt ligger häri, jag
tror, att den ligger på ett annat håll, såsom också af lagutskottets
ordförande nyss framhölls. Det är den ekonomiska sidan det gäller.
Genom förbud mot nattarbete beröfvas kvinnorna en förvärfvs-
möjlighet, en källa till försörjning, och hvem svarar för att det
kommer någon annan sådan i stället? Hvem svarar för att icke
den inkomstkälla, som kanske bjudes såsom ersättning, kan vara
ännu sämre än denna?

Ja, att ett dylikt förbud som det, hvilket nu här är i fråga,
i första hand ter sig såsom ett hinder för dem, hvilka komma att
träffas däraf, är ju alldeles klart, men icke få sådana omständigheter
afhålla staten och lagstiftaren från en åtgärd, som kan anses nöd-
vändig ur en högre och mera allmän synpunkt. Icke heller tycker
jag, att det är mycket bevändt med sådana argument som detta:
fabriksarbetet kan ni träffa med lagbestämmelser, det kan ni reg-
lera, men ni kommer icke åt hemmen, dessa kyffen, där kvinnorna
mången gång sitta och förtvina i sin ensamhet! Men, om man icke
kommer åt att aflägsna allt, som bör aflägsnas, så kan jag häri
icke finna något skäl för att man icke bör aflägsna det, som man
kan komma åt. Och hvad det beträffar, att, om man beröfvar dessa
kvinnor möjligheten till nattarbete, man skulle utestänga dem från
förvärfvs möjlighet och låta dem svälta eller tillgripa något ännu
sämre, så visar erfarenheten, såvidt jag kunnat därom öfvertyga
mig, att förhållandena mycket lättare än man tror låta anpassa sig
efter det genom en förbudslagstiftning förändrade sakläget, och de
sorgliga följder, som man *alltid* utmålar när en dylik lagstiftning
ifrågasättes, de utebli eller försvinna ganska snart.

Denna invändning af ekonomisk natur har i detta fall tagit en
alldeles särskild form. Man säger: ja, låt vara, att ett sådant här
förbud mot nattarbete är nödigt och nyttigt, så får ni dock icke
rikta det endast mot kvinnorna, utan ni bör låta det gälla äfven
för männen! I annat fall upphäfves likställigheten mellan man och
kvinna, i annat fall blir kvinnan tillbakasatt i konkurrensen med
mannen! Jag tror, herr talman, att jag hör till dem, som villigt
och bestämdt erkänna kvinnans likställighet med mannen, så snart
förutsättningarna därför finnas. Men lika bestämdt hör jag till dem,
som icke söka konstruera upp en sådan likställighet, där dessa förut-
sättningar icke finnas. Om det är så, att detta industriella nattar-
bete är för kvinnan mera skadligt än för mannen, om det är så,
att det är af oändligt mycket större vikt att kvinnan, det kom-
mande släktets moder, befrias från detta nattarbete, då kan jag icke
finna, att de äro mycket förståndiga, som säga: så länge mannen

icke är utestängd från detta nattarbete, så länge skall det också stå öppet för kvinnan!

För min del ser jag i denna lagstiftning icke en löslig och famlande filantropi, jag ser i den icke ens en blott skyddslagstiftning för vissa individer, utan jag ser i den ett uttryck för en naturlig och nödvändig omtanke om det kommande släktet, om vårt folks framtid.

Därför, herr talman, kommer jag att rösta för reservationen.

Herr Trygger: Jag beklagar, att ännu en gång nödgas upptaga kammarens tid, men jag måste säga några ord med anledning af de bägge sista talarnes yttranden.

Hvad då först herr Hildebrand angår, vill jag icke påstå, att jag har en annan uppfattning än han i afseende på hvad som i sig själf skulle vara det lyckligaste i denna kvinnofråga. Han sade, att nog är det mål, som vi skola sträfva efter, att mannens arbete bör vara sådant, att det skaffar tillräckliga inkomster för familjen, så att hustrun kan vara i hemmet och där vårda och uppfostra barnen. Det går jag också in på. Det finnes väl ingen människa, som icke anser, att detta är målet för våra sträfvan. Det är alldeles påtagligt! Men denna uppfattning kan väl icke öfva något inflytande på den nu föreliggande frågans afgörande! Det är väl icke med sådana lyckligare hem man skall jämföra de hem, där kvinnan arbetar nattetid i industrien, utan frågan gäller, om de hem icke äro lyckligare, där barnen få bättre föda, bättre bostad och bättre vård, just därför att hustrun, dottern eller systemen har tillfälle att — märk noga, det gäller icke hela natten utan blott en eller annan timme under natten — få arbeta i industri, där nattarbete kräfves. Ty, mina herrar, ni få aldrig glömma att detta lagförslag innehåller förbud för kvinnor att arbeta mellan kl. 10 på kvällen och kl. 5 på morgonen. Således, om det endast skulle vara fråga om att arbeta på natten till kl. 11 eller 12, är kvinnan utesluten i och med det, att lagförslaget antages. Antages denna lag, kommer Sverige sannolikt att tillträda den internationella konventionen, och då äro vi bundna i 12 år från den 31 december 1908, äfven om lagen skulle visa sig aldrig så olämplig. Därför bör man noga tänka sig för i denna sak, och jag hör till dem, hvilka anse, att man är skyldig grundligt öfverväga, innan man ändrar sitt förra beslut här i kammaren. Och vill man ändra det, finnes för öfrigt tillfälle att tillträda den omnämnda konventionen när som helst. Det är icke nödvändigt att tillträda den i morgon eller i år, utan man kan göra det nästa år eller när man vill.

Jag ber att nu få yttra några ord med anledning af anförandet af min ärade vän på Stockholmsbänken. Han sade, att här var fråga om en lagstiftning, som är antagen af de allvarligaste parlament i världen, och så gaf han lagutskottet en vänlig erinran om, att det i lagutskottet icke kan finnas koncentreradt så framstående egenskaper som finnas inom dessa parlament. Nej, det är ju alldeles tydligt, att när det inom vår Riksdag finns så framstående personer

Angående förbud mot kvinnors användande till nattarbete i vissa industriella företag.
(Forts.)

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

utom utskottet, kan icke lagutskottet äga så framstående ledamöter, att det skulle kunna öfverglänsa dessa högt stående parlament! Men jag har en liten fråga att göra: tro icke herrarna, att dessa parlament bedömt frågan från sina respektiva länders synpunkt, och för öfrigt — hvart skulle det leda, om man ansåge sig bunden af andra länders exempel? Jag minnes icke, hvilket land som först tagit initiativet, men vi kunna t. ex. utgå ifrån att det var Tyskland som första gången antog en förbudslag. Så kommer frågan till Frankrike. Där uppträder i riksförsamlingen en framstående talare och säger: vi behöfva visserligen icke en sådan lag som den föreslagna här i Frankrike, men i Tyskland ha de antagit den och när ett så framstående folk antagit den, måste äfven vi antaga den, äfven om vi för närvarande icke skulle hafva behof af densamma! Så antages lagen där. Därefter kommer man till England och där säges det: nu har icke blott Tyskland utan äfven Frankrike antagit lagen, alltså finnes ett synnerligen starkt skäl för oss att antaga den! Så fortsätter man Europa rundt, och slutligen kommer man till Sverige och säger: ni dumbommar, följ ni med de öfriga länderna!

Därefter uppkastade talaren den frågan: Äro verkligen förhållandena, såsom lagutskottet påstått, så säregna i Sverige? Är icke nattarbetet i Sverige lika farligt som i andra länder, och äro icke kvinnorna här alldeles likadana som utomlands? Nej, det sistnämnda vågar jag bestämdt bestrida! Jag vågar påstå, att kvinnorna äro i många stycken annorlunda här än i andra länder. Våra kvinnor äro bättre, de stå högre i socialt afseende än kvinnorna i andra länder, och därför tror jag, att våra ledande kvinnor skola kunna sköta kvinnorörelsen och förbättra kvinnans ställning med den lagstiftning, som vi för närvarande hafva, utan att vi skola behöfva tillgripa en förbudslagstiftning sådan som den, som nu påyrkas.

Ytterligare gjorde talaren en anmärkning mot lagutskottets motivering. Han sade, att utskottet åberopat den omständigheten, att antalet kvinnor, som hafva nattarbete i Sverige, är så litet, men samtidigt sagt, att antalet har tendens att ökas. Då invände han, att dessa argument, så att säga, sloge ihjäl hvarandra; tendensen till ökning af det kvinnliga nattarbetet skulle tala för denna lagstiftnings antagande. Nå väl, men talaren själf erkände i fortsättningen af sitt anförande, att detta gällde endast om man missuppfattade lagutskottet, ty, fortsatte han, man kan ju göra gällande att lagutskottets argumentation är riktig, för så vidt nattarbete i dessa yrken gifver kvinnan en bättre ställning. Och det är just det som vi påstå! Vi ha sökt göra gällande, att denna tillgång till arbete för kvinnan hittills visat, att kvinnan därigenom får en ekonomiskt bättre ställning och bättre kan tillgodose sina och familjens intressen än hon kan genom det arbete, som eljest står henne till buds. Därför äro vi icke rädda för den tendens till ökning, som visat sig på detta område.

Slutligen har ett argument gjorts gällande, som vore synnerligen starkt, om det vore riktigt. Lagutskottet har sagt, att om vi nu

skulle antaga denna lagstiftning, kvarstår alltid arbetet i hemmen och detta arbete kommer man icke åt. Då sade min ärade vän gentemot detta, att därför att man icke kan vinna allt, så är det väl icke olämpligt att söka vinna något, det som är möjligt att vinna. Nej naturligtvis icke! Men han förbisåg en sak, nämligen den, att om det man vinner just ökar farligheten i situationen, om man lyckas genom en lagstiftning hindra kvinnan från en visserligen farlig verksamhet men genom samma lagstiftning kastar henne in på en ännu farligare, då kan man icke säga, att man gått riktigt till väga. Och det är äfven hvad vi sökt framhålla. Vi påstå nämligen, att om man i Sverige — hur det är i andra länder kan jag icke bedöma med den erfarenhet som stått mig till buds — klipper af möjligheten för kvinnan att under en eller annan timme på natten förrätta arbete inom industrien, kasta vi henne tillbaka i en för hennes hälsa, för hennes familj och för hela landet mera skadlig verksamhet inom hemmet.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Fahlbeck: Det är ju vanligt, när man står framför införandet af en ny lagstiftning, att man söker klart göra sig reda för: finnes det behof för denna lagstiftning eller icke? Vore vi nu ense härom, så hade all diskussion varit öfverflödig, men det är just om detta behof, som man tvistar. Många säga: det finnes intet behof. Andra säga: behof föreligger. Jag skall med några ord tillåta mig att beröra de olika parter, som äro intresserade i saken.

Först och främst ha vi *arbetsgifvarne* och därefter *de arbetande kvinnorna*. Dessa äro de två närmast intresserade. Från båda dessa håll kan man få höra förklaringar, att intet behof af den ifrågasatta lagstiftningen föreligger. Jag vill dock säga, att det icke är ofta, som man i vårt land får från arbetsgifvarnes sida höra kvinnligt nattarbete försvaras. En och annan enstaka arbetsgifvare hör man visserligen säga, att det är nödvändigt att hafva tillgång till kvinnligt arbete i nattskift, men de fleste ställa sig i detta afseende antingen passiva, eller förklara rent af, att man kan reda sig det förutan. Och i några fall, som jag personligen känner till, där förut användts nattarbete af kvinnor, har man lämnat detta och reder sig ändock förträffligt. Ifrån arbetsgifvarnes sida kan man således icke säga, att det reses nämnvärdt motstånd mot denna lagstiftning. Däremot kommer motståndet så mycket starkare från de genom den ifrågasatta lagstiftningen berörda kvinnornas sida. Det är alldeles naturligt, att dessa, som nu hafva sitt arbete gifvet, skola finna det vara ett obehag att nödgas tänka på förändring härutinnan. De hafva genom detta arbete sitt lefvebröd, och hur skola de sedan få det på annat håll? Det är i synnerhet dessa argument, som af lagutskottet och dess ärade ordförande mycket grundligt utvecklats.

Jag skall emellertid tillåta mig att först och främst anmärka det, att sådana här förändringar alltid ha mötts af precis samma invändningar: Alltsedan arbetarskyddslagstiftningen en gång kom till

Angående förbud mot kvinnors användande till nattarbete i vissa industriella företag.
(Forts.)

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

i England vid början af 1800-talet, ha från de af denna arbetarskyddslagstiftning berörda arbetarna framställts klagomål emot antagandet af nya lagbestämmelser. Dessa åstadkomma nämligen vissa förändringar, hvilka för ögonblicket och så långt de kunna se synas dem obehagliga. Det är således icke märkvärdigt, om från dessa kvinnliga arbetare opposition reses mot ifrågavarande lagstiftning. Men så heter det — och det af deras vänner icke blott i lagutskottet utan långt därutanför — att kvinnorna få det så mycket sämre, om de förlora nattarbetet, och att ett förbud häremot skulle åstadkomma ett baksteg i afseende på kvinnans ställning och hennes utkomstmöjligheter i vårt land. Därvid hänvisar man framför allt därpå, att om kvinnorna drifvas ut från fabriker med nattarbete, skola de hemfalla åt det s. k. hemarbetet.

Jag vet icke, hvarifrån lagutskottets ärade ordförande fått denna uppfattning. Den är emellertid enligt min mening alldeles ohållbar. Ty först och främst skall man icke tro, att det finns tillgång till hemarbete, när och hvar man kommer och säger, att man vill hafva det. Tillgången till hemarbete går vid en viss tidpunkt icke utöfver en bestämd gräns, och man kan icke antaga, att därför att det blir ett par tusental kvinnor lediga från industriarbete på natten, det genast skall finnas hemarbete färdigt åt alla dessa. Det beror på hela den ekonomiska och industriella situationen i landet, om dylikt arbete är till hands och det gifves ingen anledning att tro, att arbete af detta slag är stadt i sådan tillväxt i vårt land, att det skulle bli deras utkomst. Denna föreställning är helt visst oriktig. De utvägar, som komma att öppna sig, äro att söka uti det industriella dagarbetet. Man kan nästan med visshet säga, att så måste det gå, ty antalet kvinnor i industrien är stadt i en ständigt tillväxt. Jag vill anföra några siffror för de sista åren. Från år 1905, da antalet i industrien arbetande kvinnor var 53,819, har det på två år eller till 1907 ökats till 57,020, alltså med mellan 3,000 och 4,000. Det är alldeles uppenbart, att här finnes plats för dessa kvinnor. Från nattarbetet i den industriella armén öfvergå de blott till arbetet på dagen. Under den tid af 4 till 5 år, hvilken måste åtgå, innan lagen skall fullständigt träda i kraft, skall behofvet af kvinnlig arbetskraft, hvilket ökas i vårt land liksom i alla länder för närvarande, ha så stigit, att ett tillräckligt antal platser yppat sig för att mottaga alla dem, som måste lämna nattarbetet. Här få de sin bärning och komma icke att öfvergå till hemarbetet och därigenom se sin lott försämrad.

Den nu påpekade starka ökningen i de kvinnliga arbetarnas antal gör det för öfrigt klokt att nu stämma i bäcken i stället för att senare nödgas stämma i ån. Om vi låta förhållandena utveckla sig vidare, kan det bli allt svårare och besvärligare, ju större antalet i industrien och därvid äfven i nattarbete sysselsatta kvinnor blir.

Jag tror därför, att man utan vidare måste underkänna de skäl, som från de arbetande kvinnornas sida uppställas mot förändringen.

Men utom dessa två i saken närmast intresserade parter finns det en tredje, som visat sig mycket energiskt motarbete en för-

ändring af detta slag. Det är de med ett modernt namn s. k. *feministerna*, hvilka uppställa principen om absolut likställighet mellan man och kvinna såsom norm för allt sitt görande och låtande i offentliga ting. Att desse i Sverige lyckats väcka en så stark opinion emot förevarande förslag, beror därpå, att denna rörelse hos oss och öfver hufvud i Norden är starkare än i de stora kulturländerna. Man får emellertid icke låta vilseleda sig af dylika rörelser och öfverdrifter, som enligt min mening äro i hög grad skadliga för vårt folks sunda utveckling. Det finns öfverensstämmelser och likheter, men det finns lika bestämdt olikheter och icke-öfverensstämmelser mellan man och kvinna på alla möjliga områden, och man skall icke i något enda fall uraktlåta att iakttaga denna atskillnad, där den förefinnes. Jag bryr mig emellertid icke om att vidare syssla med de af dessa personer anförda argumenten, utan lämnar dem åt sitt värde.

Ty det återstår en part i saken, den viktigaste af alla, och det är *samhället* och dess intresse. Detta talar ett helt annat språk än de senast nämnda. Samhällsintresset fordrar alldeles uppenbarligen, att man bör göra slut på detta kvinnoarbete och det af två skäl, af hvilka det ena framförts flera gånger i dag, nämligen kvinnans uppgift som fostrare af det framtida släktet. Det andra, som i allmänhet icke blifvit så beaktadt, är, att kvinnan har arbete att utföra i sitt eget hem, icke ett hemarbete för andra, utan ett hemarbete för sin familj, hvilket i de flesta fall — påstår jag — är mera värddt än den kontanta lön, hon kan intjäna, om hon går på en fabrik och där arbetar. Detta hushållningsarbete samt omsorgen om att hvad som kommer in genom mannens arbete skall rätt förslå för familjens behof, är mestadels ytterst försummadt, åtminstone där kvinnan har industriellt arbete och framför allt nattarbete, då det måste så vara. Men rätt skött, har det arbetet lika stor betydelse för familjens ekonomi som det tillskott, hustrun kan lägga till mannens lön genom utearbete.

Slutligen få vi icke glömma — och det är kanske det viktigaste — att de internationella hänsynen visserligen icke få öfverskattas, men ännu mindre underskattas, allra minst då det icke är fråga om mera tillfälliga kongresser och deras önskningsar. utan om beslut fattade af ett redan fast ordnad institut, som har delegerade utsedda af alla regeringar och från alla länder åtnjuter understöd, och hvars framställningar bruka föranleda till lagstiftningsåtgärder rundt om i världen. Man skall visserligen icke för den sakens skull ordna sin lagstiftning så, att den går rakt emot egna intressen, men det gör den i detta fall icke, och då måste hänsynen till utlandet — framför allt i fråga om arbetareskyddet — bli afgörande. Därför anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Håkanson, Edvin: När det gäller viktiga industriella intressen, må det förlåtas en industriidkare, om han tager till ordet. Jag ber då först att få tillkännagifva, att inom min egen industri kvinnor icke användas till nattarbete, och såvidt det är mig be-

Angående förbud mot kvinnors användande till nattarbete i vissa industriella företag.
(Forts.)

Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)

kant, har användandet af kvinnlig arbetskraft nattetid inom textilindustrin äfven helt och hållet upphört i vårt land; det torde åtminstone höra till undantagen, fastän det tidigare varit mycket brukligt; jag tror icke, att numera många göra det. I allmänhet är det ju så och särskildt i denna industri, att man får mindre produkt af arbetet nattetid och mera affall, än när det utföres på den tid af dygnet, då det rätteligen bör förrättas.

Men fastän denna industri icke är direkt intresserad i frågan och jag således kan betraktas som opartisk, anser jag det vara mycket svårt för en industriidkare att sätta sig till doms öfver andra industrier genom att gå in på ett förslag, sådant som det här föreliggande. Jag har åtminstone icke för min del sett någon utredning, hvaraf framgår, att dessa industrier, som nu använda kvinnor för sitt arbete, skulle kunna fortsätta på samma sätt som hittills, därest detta förbud infördes. Man vet, hur viktigt det är, om en fabrik skall drivas fullt rationellt, att hvarje funktion inom fabriken utföres på sin bestämda tid, och att det hela verkar såsom en organism, där ingen lem får neka att göra sin tjänst. Nu vet jag icke alldeles bestämdt, hvilket slags användning kvinnorna hafva inom de olika slagen af berörda industrier. Man kan tänka sig t. ex. att i en fabrik kvinnor användas för att förrätta visst inpackningsarbete och att detta arbete bör utföras, så fort produkten blir färdig. Undanryckes denna fabrik tillgång på den kvinnliga arbetskraft, man hittills använt för detta ändamål, och manlig arbetskraft icke finnes att sätta i stället, är det alldeles uppenbart, att fabriken måste vidtaga särskilda anordningar för att uppskjutandet af inpackningen icke skall vålla svårigheter. Sannolikt måste det ordnas på det sätt, att produkterna undanskaffas, transporterats undan till annat rum för att där lagras till nästa dag. Det torde då vara tydligt, att denn fabrik skulle behöfva ikläda sig omkostnader för anskaffande af lokal för detta ändamål.

Det har nämnts, att förhållandena i vårt land och i andra länder äro lika. Ja, de kunna ju vara lika på det sätt, att en del arbete förrättas af män och en annan del af kvinnor, men det är *en* sak, som icke får förglönmas, att i många trakter af vårt land tillgången på arbetskraft är så liten, att man där måste tillgripa kvinnlig arbetskraft äfven på sådana områden, där i utlandet användes enbart manlig. Detta förhållande har icke heller af föregående talare beaktats.

Slutligen vill jag säga, att jag hyser ännu mer betänklighet att gå in på detta lagförslag, än eljest skulle hafva varit fallet, med anledning af dess internationella beskaffenhet. Det skulle ju blifva bindande för oss så lång tid framåt som under 12 år, utan att förändring skulle kunna göras. Jag hör till den efterblifna sortens människor, som icke kunna förstå, att vi skulle utdömas såsom kulturell nation därför, att vi icke ginge in på en sådan mellanfolklig öfverenskommelse, och det beror helt enkelt därpå, att jag icke kan inse, att det har praktisk betydelse hvarken för vårt land och folk eller dess industri att gå in på denna uppsägbara konvention.

Af hvad jag yttrat torde framgå, att jag sällar mig till dem, som yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Herr vice talmannen: Af den förda diskussionen framgår tydligen, att ett bifall till reservationen skulle medföra vissa olägenheter, och därför kan man icke undra på om kammarens ledamöter nu kunna vara tvacksamma, huruvida de skola bifalla den. Men då jag är öfvertygad därom, att fördelarna genom en lagstiftning, sådan som föreslås i motionerna och reservationen, alldeles bestämdt öfverväga olägenheterna, vill jag uttala till protokollet, att jag för min del kommer att rösta för bifall till reservationen.

Såsom stöd för utskottets hemställan har anförts både i utskottets betänkande och nu af utskottets ordförande, att afslag å denna lag yrkas af de förbund eller de sällskap, hvilka i vårt land ha visat det största intresset för att se kvinnan till godo och befordra hennes bästa. Med anledning däraf vill jag säga, att jag sällan blifvit så förvånad som jag blef i fjol, då jag fick se, att Fredrika Bremer-förbundet hade afstyrkt föreliggande lagförslag. Jag kan tillägga, att jag blef icke blott förvånad utan verkligen bedröfvad, ty den, som i likhet med mig med uppmärksamhet följt Fredrika Bremer-förbundets verksamhet och sett, huru mycket godt det förbundet uträttat och uträttar, huru mycket det verkligen gjort för kvinnans bästa, den trodde, att detta förbund höll sig fritt och kunde hålla sig fritt från den tendens, som enligt min uppfattning snedvrider den starka opinion, som man kallar för kvinnosakssträfvandet. Nämnade afstyrkande visar mig, att också Fredrika Bremer-förbundet blifvit bundet af den uppfattningen, att intresset för att befordra kvinnans bästa skall gå ut på åstadkommandet af likställighet mellan man och kvinna. För mig är det klart, att denna uppfattning, denna princip om likställighet mellan man och kvinna, har snedvridit hela kvinnosaksfrågan, och att den, som verkligen anser, att mycket behöfver göras för att förbättra kvinnans ställning, råkar in på en afväg, när han såsom regel för sträfvandena sätter detta: likställighet mellan man och kvinna.

Det andra skälet, som lagutskottets ärade ordförande anförde som stöd för utskottets betänkande, var, att utskottet ledts af sträfvandet, att lika goda tillfällen för kvinnan till förvärf skulle beredas som för mannen, eller att åtminstone icke möjligheten till ekonomiskt förvärf skulle minskas eller försvåras för kvinnan; och det är ju alldeles tydligt, att detta är det starkaste skäl, som kan anföras för utskottets förslag. Men det har förvånat mig, att lagutskottets betänkande och lagutskottets ordförande så ensidigt betonat denna synpunkt, det ekonomiska förvärfvets synpunkt, och att icke de andra synpunkter, från hvilka denna fråga bör betraktas, blifvit jämförelsevis lika mycket beaktade. För mig är det tydligt, att kvinnans nattarbete måste hafva ett mycket menligt inflytande på hemmet, och att det verkligen därför i socialt och moraliskt hänseende är i hög grad önskvärdt, om man nu kunde komma ifrån kvinnans nattarbete. Därför, om jag också kan antaga, att åtmin-

Angående förbud mot kvinnors användande till nattarbete i vissa industriella foretag. (Forts.)

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

stone till att begynna med någon minskning i möjligheterna för kvinnans ekonomiska förvärf skulle följa med ett bifall till motionen, anser jag, att de andra synpunkterna, den sociala och moraliska, äro af så öfvervägande betydelse i detta fall, att jag på denna grund anser mig böra yrka bifall till reservationen.

Herr Almgren: Det är ju rätt egendomligt, att i en fråga som denna, hvilken snart sagdt uteslutande berör industrien, endast en representant för industrien yttrat sig. Jag har ansett, att det därför kunde vara på sin plats, att äfven en industriidkare, som sysselsätter uteslutande kvinnliga arbetare, i frågan säger några ord. i synnerhet därför att jag för min del kommit till annat slut än den föregående talaren på Alfsborgsbänken. Jag kommer nämligen att rösta med reservanterna, och jag gör det af det skäl, att den svenska industrien, som är i stark utveckling för närvarande, utan tvifvel för framtiden kommer att förete ännu hastigare framsteg, och de lagar, hvilka industriens utveckling lyder, äro dock i själfva verket lika i alla länder. Det kan därvid icke påvisas någon olikhet, och de olägenheter, som skulle uppstå, ifall man undansköte ordnandet af denna fråga, blifva på grund af industriens utveckling större hvarje år som går. Ordnandet af denna fråga hos oss kan man därför med tämlig säkerhet antaga snart åter förestå, om den nu uppskjutes. Rörelsen i Europas andra länder har varit för stark, och de reformer, som vidtagits, hafva varit för väl motiverade, för att vi icke förr eller senare måste följa exemplet. Men såsom sagdt, ju längre det uppskjutes, desto svårare blir öfvergången och desto svårare äfven följderna för det kvinnliga arbetet, som då skulle drabbas däraf. Nu skulle däremot öfvergången med det jämförelsevis ringa fåtal kvinnor, som ägnar sig åt nattarbete, kunna försiggå ganska lätt.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Åkerman: En talare på Bohuslänsbänken yttrade nyss, att han ansåg, att lagutskottets ordförande hade svartmålat, när han yttrade sig i den riktning, att, om man beröfvade kvinnorna rätten att fritt välja sitt arbete efter tillgångsförhållandena, följden blefve den, att de finge lof att ännu mera än förut slå sig på hemarbete. Den ärade talaren på Bohuslänsbänken ansåg, att detta visst icke skulle blifva händelsen, utan att de till följd af nattarbetsförbudet uppsagda arbeterskorna skulle komma att ägna sig åt annat fabriksarbete. Ja, för min del betviflar jag visserligen ingalunda, att de efter förmåga komme att försöka få sådant arbete, men en annan fråga blir, huru många som äfven med betydligt nedsatta aflöningsfordringar komme att lyckas i denna sin sträfvan. Det är ju alldeles gifvet, att till följd af nattarbetsförbudet afskedade kvinnor icke kunna passa för hvilken fabriksindustri som helst, ty det fordras tid för att lära sig ett nytt yrke, och arbeterskor kunna icke begära att blifva antagna inom andra yrken än sådana, för hvilka de

tros vara användbara. De måste därför också begränsa sig till de industriområden, för hvilka deras förutvarande verksamhet gjort dem passande, men om de vid tiden för nattarbetsförbudets ikraftträdande rådande konjunkturer icke blifva desto mera lysande, så lära nog de flesta af då uppsagda nattarbeterskor af nyss antydda skäl komma att gäckas i sina sträfvan den att få för dem passande fabriksarbete. För att uppehålla lifvet för sig själfva och sina barn, om de hafva sådana, måste de då i stället slå sig på hemindustrien, och det torde herrarne litet hvar veta, huru mycket sämre de kvinnor i allmänhet ha, som ägna sig åt hemindustrien, än de, som fått anställning i fabriksdriften.

Jag har såsom ordförande i yrkesfarekommittén haft tillfälle att höra ombud från ett par kvinnoföreningar, som hade begärt att få yttra sig inför sagda kommitté, och jag kan försäkra herrarne, att de arbeterskor, som där uppträdde och hvilka just hade sysselsättning i sådan nattarbetsindustri, hvarom nu är fråga, sannerligen icke voro slöa i sina anföranden, såsom den ärade talaren på Blekingebänken tycktes förmena böra vara förhållandet, utan de uppträdde tvärtom med den största energi och framhöllo för kommittén i bjärta färger, huru bedröfligt det skulle blifva, om ett sådant lagbud som det föreliggande skulle antagas. De hade nu så god förtjänst, att de kunde hålla sina hem i helt annat skick, än hvad mängden af kvinnliga arbetare annars kunde, till följd hvaraf ock barnen kunde få bättre omvårdnad än som i allmänhet kom dem till del, och de försäkrade att om de skulle vända sig till annat arbete, skulle deras ställning ingalunda blifva jämförlig, utan högst betydligt försämrad. Det är icke småsaker, som denna lag kräfvär, ty förbudet omfattar tiden från klockan 10 på aftonen till klockan 5 på morgonen, och kvinnor få icke ens, när det är aldrig så brådtom, inom sagda tid sysselsätta sig med fabriksarbete. Men det är icke nog därmed, utan lagen kräfvär tillika minst 11 timmars kontinuerlig frihet från arbete, och den lindring, som ett par talare framhållit kunna äga rum, då det är extra brådtom, den består endast däri, att 11-timmarsfriheten kan inskränkas till tio timmars kontinuerlig frihet. Timmarna från klockan 10 på kvällen till klockan 5 på morgonen äro emellertid som sagdt alltid fritagna, och det är således icke bara verkligt nattarbete, med fortgång natten igenom, som drabbas af denna lag, utan arbetsgifvarne måste för att taga kvinnor i sitt arbete underkasta sig att, huru brådtom det än må bli, icke med en kvarts timme efter klockan 10 på kvällen hålla dem kvar i arbetet. Det må vara, att detta i många fall icke är af någon betydelse, såsom t. ex. när det ordinära arbetet slutar klockan 6 eller 7 på kvällen, men det är icke så i alla industrigrenar, utan många, såsom t. ex. tryckerierna, hålla på mer eller mindre på natten, och i synnerhet tidningstryckerier med morgonupplagor få lof att hafva betydligt nattarbete.

Mig synes, att endast synnerligen kraftiga skäl kunna berättiga till en så kraftig för att icke säga våldsam åtgärd som att medelst maktbud förmena kvinnorna rätten att själfva bestämma, hvilket af

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
foretag.
(Forts.*

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)*

de till buds stående arbetena de få ägna sig åt, och tillse vi då, hvilket detta skäl skulle vara, så uppgifves det bestå i omsikten om det kommande släktet. Men i så fall borde man ju inskränka förbudet till att gälla de gifta kvinnorna eller de kvinnor, som hafva minderåriga barn i hemmet. Detta hafva emellertid lagstiftarne icke gjort, utan de hafva utsträckt förbudet till alla kvinnor. Och hvarför? Jo, emedan man befarade — det vet man från förhandlingarna på konferensen i Bern — att annars kunde äktenskapsfrekvensen komma att minska, då många kvinnor af fruktan för nattarbetsförbudet i ty fall skulle föredraga att förblifva ogifta. Men häri ligger påtagligen ett bevis, att lagstiftarne själfva haft en känning af att detta lagbud skulle blifva ganska betungande för kvinnorna, och då jag för min del anser det vara orättfärdigt och orättvist att förmena kvinnorna att själfva bedöma, hvilket af de till buds stående arbetena som kan vara det för dem lämpligaste, måste jag, herr talman, yrka bifall till utskottets yrkande.

Herr Wallenberg: Det har redan yttrats så mycket både kvalitativt och kvantitativt i denna fråga, att det kunde vara öfverflödigt för mig att taga till orda. Jag gör det också endast därför, att jag ser förslaget ur en annan synpunkt än den industriidkare på Stockholmsbänken, som nyss uttalat sin åsikt i frågan.

Jag är icke intresserad i någon industri, där kvinnor användas till nattarbete, och jag tillhör icke någon kvinnoförening, men jag är absolut anhängare af den personliga friheten, så långt det är möjligt, och jag är icke med om att individernas frihet stäckes i ena eller andra afseendet, när det icke är behöfligt. I så fall är jag anhängare af likställigheten mellan man och kvinna, och jag ser intet skäl, hvarför man i detta fall skulle beröfva kvinnan den frihet som lämnas mannen. Jag vet mycket väl, att, om denna sak beslutes, den naturliga följden blir den, att det genom lag stipuleras, att icke heller mannen skall arbeta om natten. Jag anser det vara statens både rätt och plikt att öfvervaka minderårigas uppfostran och vård, men män och kvinnor, som kommit till mogen ålder, böra få bestämna öfver sig själfva i så stor utsträckning som möjligt. Vi hafva redan genom lag inskränkt, för ått icke säga förbjudit, minderårigas arbete. Nu vill man inskränka kvinnans rätt att arbeta; normalarbetsdagen ligger på bordet till behandling. Den blir allt kortare och kortare, så att familjerna i sin helhet börja slå dank. Tro herrarne, att det sammanhåller familjen? Tro herrarne, att det sammanhåller samhället? Nej, det gör det icke. Det är arbetet, det gemensamma intresset i den vägen, som håller tillsammans såväl familjen som samhället, och därför, herr talman, är jag mot denna inskränkning och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Swartz: Såsom herrarne väl veta, framlades i fjol på min föredragning en kungl. proposition, som nu i år upptagits af motionärerna och som ju utgör föremål för behandling just nu. Det är under sådana förhållanden alldeles själfklart, att

jag har ett ganska lifligt intresse af denna fråga och den utgång, som den i år kan komma att få, då den utgång, som i fjol gafs åt densamma på en sen nattimme, naturligtvis icke kunde lända mig till synnerlig tillfredsställelse. Jag har därför med glädje i dag förnummit, huruledes intresset för den föreliggande frågan har i högst väsentlig mån stigit under den tid som förflutit, sedan den förra gången utgjorde föremål för behandling här i rummet, och huruledes äfven uppfattningen om dess vikt och betydelse har trängt allt vidare omkring, något som för mig innebär den förhoppningen, att, om frågan också icke, såsom jag dock ännu vill hoppas, redan i år kan komma till ett definitivt afgörande, den i alla fall skall alltmer inogna och den tid icke vara långt aflägsen, då äfven Sverige kan få inrangeras bland de nationer, som hafva sanktionerat hvad deras ombud på den internationella kongressen hafva med deras regeringars medgifvande varit med om.

De skäl, som här hafva anförts från de olika sidorna, äro af tvåfaldig beskaffenhet. Å ena sidan synes det uteslutande vara den ekonomiska synpunkten som gjort sig gällande, den ekonomiska i samband med hänsynen till individens själfbestämmelserätt öfver sina egna handlingar. Å andra sidan är det de folkhygieniska, de sociala och etiska synpunkterna, som hafva med stor skärpa framhållits. Jag vill icke här gå in på vidare utläggande af detta ärende. Det har blifvit belyst från så många olika håll. Hvad som kan vara att tillägga kan icke vara något nytt. Jag vill endast konstatera, att i alla andra länder, som nu hafva funnit sig nödsakade till att gå in på en lagstiftning i denna riktning, där har det alltjämt varit det ekonomiska skälet, det för individens själfbestämmelserätt afgörande, som har varit det i verkligheten gällande, och som har gjort sig gällande i en helt annan omfattning, än hvad ännu här i landet är förhållandet. Vore det nu så, att man hade funnit dessa skäl vara de starkaste, de mest bärkraftiga, vore det, synes mig, tämligen gifvet, att det förhållande, som förut existerat, också fortfarande skulle äga bestånd, men så har icke varit fallet. I stället har man funnit, att de folkhygieniska, de sociala och etiska skälen hafva med större styrka trängt sig fram, och samhällets rätt har måst göra sig gällande på bekostnad af individernas själfbestämmelserätt. Det är den bittra erfarenheten af följderna däraf, att man har låtit det ekonomiska skälet och själfbestämmelserätten göra sig gällande i främsta rummet, som vållat omkastningen. Man har funnit, att samhället fått betala för hvad som möjligen för en eller annan enskild har kunnat synas såsom en fördel. Det är för att vi nu här skola slippa gå den långa »via dolorosa», som dessa andra nationer nödgats vandra för att komma till målet, som man framlagt det nu föreliggande förslaget att redan nu här i landet låta de samhällseliga skälen vara de som tala och låta dem tala så tydligt, att man icke därvidlag behöfver gå fram öfver så många försvårade ekonomiska existenser, som mångenstädes varit oundvikligt. Det vill synas, som om det skulle vara skäl att verkligen låta den på andra håll inhöstade erfarenheten därvidlag vara en vis läro-

*Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag
(Forts.)*

Angående
förbud mot
kvinnors an-
vändande till
nattarbete i vissa
industriella
företag.
(Forts.)

mästare för oss, ty jag instämmer till fullo i hvad som nyss att vi komma småningom dit. Komma vi icke dit förr, komma dit, när förhållandena här i landet blifvit så outhärdliga, som blefvo i alla de länder, som öfvergifvit det system, som vi ännu hålla fast vid. Hvarför icke då komma dit, medan ännu de uppoffringar, som behöfva göras för att nå målet, äro så små, som de nu äro, och då så mycket lidande därigenom kunde besparas?

Jag tror också, att det ur politisk synpunkt borde vara af väsentlig betydelse att icke dröja med att ansluta sig till den internationella lagstiftningen. Det kan icke vara för Sverige gagneligt att på ett så viktigt område som på den internationella skyddslagstiftningens område längre stå isolerad, och jag ber därför att på det lifligaste få yrka bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkter yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Rudebeck*, att kammaren skulle afslå utskottets hemställanden och antaga det förslag, som innefattades i den af honom m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i punkterna 1 och 2 af sitt utlåtande n:o 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den af herr *Rudebeck* m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut, sedan jämväl den förseglade sedeln blifvit öppnad, befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 63.

Punkten 3.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o med förslag till lag om ändrad lydelse af 77 § i strafflagen för krigsmakten den 7 oktober 1881; och

2:o med förslag till lag om ändrad lydelse af 25 § i förordningen angående patent den 16 maj 1884.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o angående försäljning till Landskrona stad af två kronan tillhöriga områden; och

2:o angående upplåtande till vetenskapsakademien af ett till lägenheten Lilla Freskati å Kungl. Djurgården hörande område.

Herr *Ekman* afgaf en motion, n:o 71, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående reglering af löneförhållandena m. m. vid rikets hofrätter. Denna motion föredrogos och hänvisades till statutskottet.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af väckt motion om sammansättningen och sättet för val af Riksdagens utskott; statsutskottets memorial och utlåtanden:

n:o 91, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om regleringen af löneförhållandena m. m. vid kontroll- och justeringsstyrelsen,

n:o 92, i anledning af väckta motioner om beviljande af statslån för anläggning af den så kallade Ostkustbanan, och

n:o 93, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående godkännande af postverkets utgifts-stater för år 1910 m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 18, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse af 1, 3, 8 och 52 §§ i förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften,

n:o 19, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af 1 § i förordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelafgift vid köp och byte af fondpapper,

n:o 20, i anledning af väckt motion om en extra inkomstskatt för år 1910 å inkomster af 25,000 kronor och därutöfver, samt

n:o 21, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse af vissa §§ i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrifning m. m. äfvensom en i ämnet väckt motion;

lagutskottets utlåtande n:o 44, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af 10, 11,

12 och 13 §§ i lagen om handräckning åt utländsk domstol den mars 1899 samt till lag angående ändrad lydelse af 2 och 3 lagen om verkställighet i visst fall af utländsk domstols beslut 6 mars 1899; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 9, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Kungl. Maj:t i om upprättande af en lånefond för odling, utdikning och annan jordförbättring.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,52 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
